

Зок-3/1844

М.С.

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 6 ЧЭРВЕНЬ 1964

Бой у Палескіх балотах. 1943 год. Лунінецкі раён Брэсцкай вобласці.
Фота былога партызана У. Лупейкі.

505
арх.

РАБОТНІЦА І СЯЛЯНКА

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ
САРАКАВЫ

Пралетарыі

30K-3 - 3114
1844
№ 6

айцеся!

ЧЭРВЕНЬ, 1964

СЛАВА ТАБЕ, БЕЛАРУСКІ НАРОД!

Цёплы, сонечны дзень трэцяга ліпеня 1944 года ўвайшоў у наша жыццё радаснай, незабыўнай падзеяй. Ён дарагі нам, як дзень вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Тры гады ненавісны чужынец таптаў нашы палаткі, руйнаваў гарады і вёскі, знішчаў мірнае насельніцтва. Сотні тысяч забітых і спаленых у печах лагераў смерці, сотні тысяч пазбаўленых роднага кутка і пагнаных у фашысцкае рабства... Не пералічыць знішчаных ні ў чым не вінаватых дзяцей, жанчын і старых. Шыбеніцамі, гестапаўскімі засценкамі, лагерамі смерці імкнуўся задушыць савецкіх людзей ненавісны вораг.

Але нельга знішчыць народ, які любіць сваю Радзіму, які спазнаў шчасце свабоднага лёсу. Сваё светлае і цудоўнае жыццё савецкія людзі абаранялі ўсімі сіламі.

На часова акупіраванай Беларусі гітлераўцы імкнуліся агнём і мячом навесці свой парадак, але народ не скараўся. Наша Беларусь па праву завецца партызанкай. У партызаны ішлі мужчыны, ішлі жанчыны, ішла моладзь, нават дзеці. Ішлі таму, што верылі сваёй Савецкай уладзе, роднай Камуністычнай партыі. Верылі ў сілу і магутнасць савецкага ладу, у братэрскую дружбу паміж народамі. Іх вяла на подзвігі вера ў перамогу над ворагам.

У цяжкай барацьбе перамаглі савецкія людзі. Мы не забыліся і праз дваццаць год аб стратах, нанесеных нам фашыстамі. Вайна кранула сваім чорным крылом амаль кожную сям'ю. З кожных дзесяці жыхароў нашай рэспублікі двое не дажылі да перамогі. Ворагі разбурылі ўсе гарады і вёскі. Шчыра выконвалі яны загады сваіх кіраўнікоў-маньякаў, ператвараючы захопленую тэрыторыю ў пустэчу. У Беларусі на дзень вызвалення ні адно з прадпрыемстваў не дзейнічала.

Захапляючыся сваімі зварынымі «подзвігамі», фельдмаршал Шцюльпнагель пісаў Гітлеру: «Прамежак у 25 год — гэта такі тэрмін, які патрабуецца Расіі, каб аднавіць разбуранае намі».

Так лічылі фашысты.

Яны бачылі ўжо сябе гаспадарамі ўсёй нашай краіны. Але савецкі народ паказаў недарэчным «гаспадарам» чаго яны варты. Савецкая Армія выкі-

нула іх за межы сваёй краіны і ўшчэнт разграміла фашысцкае лагава. Савецкі народ выратаваў усё чалавецтва ад фашысцкай чумы.

Дваццаць год прайшло з дня вызвалення Беларусі, але мы не забылі і ніколі не забудзем імёны герояў — воінаў і партызан, тых, хто, не шкадуючы свайго жыцця, змагаўся з лютым ворагам. Сярод герояў вайны тысячы, дзесяткі тысяч жанчын Беларусі.

Дарагія нашы воіны, дарагія нашы франтавічкі, дарагія нашы партызанкі і партызанскія сувязныя! У радасны дзень вызвалення ад фашысцкіх захопнікаў прыміце самае сардэчнае

прывітанне і шчырую падзяку ад жанчын Беларусі.

Адразу пасля выгнання акупантаў беларускі народ, не пакладаючы рук, узяўся за працу. Аднаўляў і ўзводзіў новыя, яшчэ больш магутныя, чым да вайны, фабрыкі, заводы і электрастанцыі. Воляй савецкага чалавека з руін і папалішчаў уздымаліся да новага жыцця разбураныя гарады і вёскі. З кожным годам усё менш заставалася зямлянак. Нярэдка першыя зярняты на вызваленай зямлі людзі заворвалі, самі ўпрагаючыся ў плугі і бароны. Мы не забылі, як на сваіх плячах жанчыны за некалькі кіламетраў насілі насенне.

Прыгажэйшая плошча ў Мінску — плошча імя Якуба Коласа.

3 году ў год павялічваліся нашы поспехі, з году ў год раслі нашы здабыткі. Куды ні глянеш цяпер, сэрца радуецца новым, адбудаваным гарадам і вёскам. Цудоўныя прадпрыемствы і жылыя дамы выраслі па ўсёй Беларусі. Прайдзіцеся па шырокіх праспектах і вуліцах Мінска, Гомеля, Магілёва, Віцебска і іншых гарадоў рэспублікі! Кожны дом тут пабудаваны нанова, кожнае дрэўца пасаджана пасля вайны. А школы, фабрыкі і заводы, бальніцы і тэатры! Гэта сапраўды тытанічная праца. За пасляваенны час Беларусь зрабілася магутнай індустрыяльнай рэспублікай. Прадукцыя нашых трактарнага і аўтамабільнага заводаў, станкі і многія іншыя вырабы сталі вядомы далёка за межамі краіны.

Вялікіх поспехаў дамагліся калгаснікі і калгасніцы. Прыгожымі зрабіліся нашы вёскі. Многія з іх нагадваюць гарадскія пасёлкі. Добраўпарадкаваны калгасныя сядзібы, ёсць электрычнасць і радыё, школы і бальніцы, клубы і стадыёны. Сярод шчырых змагароў за падняцце калгаснай вытворчасці мы бачым шмат жанчын. Яны—дзяркі, механізатары, ільняводы і свінаркі. Імёны многіх перадавых жанчын добра знаёмы кожнаму. Лепшыя з лепшых удастоены вышэйшых урадавых узнагарод, выбраны дэпутатамі ў Саветы.

Расце магутнасць Савецкай дзяржавы, а разам з тым расце і дабрабыт народа. Мы пачалі добра харчавацца, добра апранацца. Дзівяцца замежныя госці, якія едуць да нас, каб на ўласныя вочы пабачыць, як мы жывём. Вось і нядаўна нашу рэспубліку наведалі госці з Новай Зеландыі. Як яны здзівіліся, калі даведаліся, што ў нас з поспехам працуе оперны і некалькі драматычных тэатраў, ёсць філармонія, шмат кінатэатраў, музеі, стадыёны, тэлестудыя, палацы культуры. Пазнаёміўшыся з нашым жыццём, яны прызналіся, як іх адурманяла варожая, імперыялістычная прапаганда.

Але як бы імперыялісты ні імкнуліся замоўчаць і паменшыць нашы дасягненні, ім гэта ніколі не ўдасца. Велізарныя дасягненні ў развіцці народнай гаспадаркі і поспехі, дасягнутыя ў асваенні космасу, перакрэсліць нельга.

На ўвесь свет мы заявілі, што будзем камунізм. І мы яго будзем настойліва і ўпарта.

Адзначаючы слаўнае дваццацігоддзе вызвалення рэспублікі ад фашысцкіх захопнікаў, беларускі народ шле шчырае прывітанне ўсім брацкім народам нашай краіны, якія разам з намі змагаліся за вызваленне Беларусі і шчыра дапамагалі яе адбудоўваць. У дружнай сям'і савецкіх народаў пад кіраўніцтвам партыі мы будзем змагацца за ажыццяўленне велічных планаў пабудовы камунізма—светлай будучыні чалавецтва.

Толькі што выйшла з друку мая кніга «Брэсцкая крэпасць»—вынік дзесяцігадовай работы над хваляючай тэмай гераічнай абароны крэпасці над Бугам. У гэтай кнізе нямала старонак і асобных раздзелаў прысвечана жанчынам—удзельніцам тых памятных падзей.

Жанчыны, прадстаўніцы многіх нацыянальнасцей Савецкага Саюза—беларускі, рускія, украінкі ўнеслі свой немалы ўклад у гераічную абарону Брэсцкай крэпасці. Урачы і медсёстры воінскіх часцей, жонкі камандзіраў, якія жылі ў крэпасці і падвергліся раптоўнаму нападу ворага, жыхаркі горада ў самыя гарачыя дні абароны і пазней у змрочны час гітлераўскай акупацыі паказалі сябе сапраўднымі патрыёткамі сваёй Савецкай Радзімы і ўнеслі сваю немалую долю ў справу нашай барацьбы з ворагам, у справу нашай вялікай перамогі.

Каменні Брэсцкай крэпасці паліты не толькі крывёю мужчын, але і крывёю нашых слаўных жанчын. Як вядома, гітлераўцы распаўсюдзілі недарэчную казку пра тое, што нібыта ў абароне Брэсцкай крэпасці ўдзельнічаў жаночы батальён. Гэтае сцвярдзенне можна сустрэць у кнігах нямецкіх генералаў, што выйшлі з друку пасля вайны ў Заходняй Германіі. Вядома, сцвярдзенні гэтыя смехотворныя—у Брэсцкай крэпасці не было ніякіх жаночых батальёнаў. Але многія жанчыны, якія аказаліся ў акружанай ворагам цытадэлі, што кіпела, як вогненны кацёл, гэтыя жанчыны сапраўды ўзялі ў рукі зброю і змагаліся побач са сваімі мужамі, бацькамі, братамі. На жаль, мы і да гэтага

ЖАНЧЫНЫ

С. СМІРНОЎ

часу не ведаем імён многіх гераінь. Хто назаве нам імя маладой дзяўчыны, якая ў першыя хвіліны вайны прыбегла нападзета ў падвалы казармаў 333-га стралковага палка? Яна апранула форму забітага салдата, узяла ў рукі вінтоўку і поруч з мужчынамі адбівала атакі нямецкіх аўтаматчыкаў, змагаючыся, як расказваюць відэавочцы, са здзіўляючай смеласцю і самаадданасцю. І лёс яе, як і яе імя, застаюцца да гэтага часу невядомымі.

Хто назаве імя легендарнай жанчыны, якая на працягу многіх тыдняў пасля таго, як крэпасць была ўжо захоплена ворагам, хавалася ў крапасных падземеллях, паражаючы гітлераўцаў нечаканымі выстраламі з падвальных амбразур і руін. Мы ведаем пра яе толькі па расказах нямецкіх салдат, якія ахоўвалі захопленую крэпасць. Яны расказвалі пра яе некаторым жыхарам Брэста з сапраўдным жахам, называючы яе «фрау міт аўтамат» або «кудлатай». Вядома, што кожны раз, ідучы на дзяжурства ў крэпасць, нямецкія салдаты жадалі адзін аднаму не трапіць на вочы гэтай жанчыне, якая, як яны сцвярджалі, не робіць промаху і кожнай сваёй куляй паражае фашыстаў. Хто была яна? Жонка камандзіра, якая страціла там, у крэпасці, свайго мужа і помсціла за яго? Маці, на вачах у якой вораг забіў яе дзяцей і якая адкрыла рахунак помсты? Дзесяці там, у крапасных падземеллях, ляжаць яе косці і, магчыма, пра тайну гэтай жанчыны-мсціўцы мы ніколі не даведаемся.

Добра вядома нашай краіне імя гераіні абароны Брэсцкай крэпасці медыцынскай сястры Раісы Абакумавай, узнагароджанай некалькі гадоў таму назада ордэнам Баявога Чырвонага Сцяга. Удзельніца абароны ўсходняга форта, якая змагалася пад камандай маёра Гаўрылава, гэта смелая, самаадданая медыцынская сястра выратавала дзесяткі жыццяў раненым, выцягваючы іх з-пад агню, аказваючы ім медыцынскую дапамогу ў вельмі цяжкіх умовах асаджанай крэпасці. Яна адмовілася пайсці ў палон разам з жанчынамі і дзецьмі. Застаўшыся ў казематах форта разам са сваёй старэнькай маці, яна да канца падзяліла з мужчынамі—абаронцамі форта іх трагічны лёс. А зараз простая, скромная жанчы-

ГЕРАІЧНАГА БРЭСТА

на, такая ж медсястра Раіса Абакумава, працуючы ў туберкулёзным дыспансеры горада Арла, аддае ўсе свае сілы любімай рабоце.

Мы ведаем імёны ўрача 333-га палка Валянціны Раеўскай, цяжка раненай у крэпасці, а цяпер пенсіянеркі з горада Мцэнска Арлоўскай вобласці; урача Наталлі Кантроўскай, якая падзяляла ўвесь цяжар асады з абаронцамі крэпасці, а зараз працуе там жа, у памятным для яе Брэсце. Мы ведаем імя Валянціны Сачкоўскай, якая, будучы 14-гадовай дзяўчынкай, засталася ў засыпанай бомбамі і снарадамі крэпасці разам з яе абаронцамі, каб даглядаць раненых. Мы ведаем імя ваенфельчара Ганны Слукінай-Львовай, зараз медыка з горада Варонежа.

Але, вядома, большасць жанчын, якія аказаліся ў дні абароны ў акружанай ворагам Брэсцкай крэпасці, не брала ў рукі зброі. Галоўныя сілы «жаночага батальёна», аказаўшыся разам са сваімі дзецьмі ў крапасных падвалах, узялі на сябе клапацілівы мацярынскі догляд раненых абаронцаў крэпасці. І другую важную задачу выконвалі яны адначасова — ім трэба было ў што б там ні стала выратаваць і захаваць для Радзімы сваіх дзяцей, да якіх павольна і няўхільна падступала смерць ад голаду і смарці.

Наўрад ці не больш цяжкім, чым воінаў гарнізона, было іх становішча. Асуджаныя на вымушанае бяздзеянне ў каменных паўцёмных каробках падвалаў, напоўненых стогнамі раненых, плачам дзяцей, яны былі поўныя трывогі за лёс сваіх мужоў, якія змагаліся там, наверху, з ворагам. Ад магутных узрываў цяжкіх снарадаў і бомб уздрыгвалі масіўныя скляпенні падвалаў, кожную мінуту пагражаючы абвалам. Смерць стаяла ўвесь час побач з імі і іх дзецьмі. Але гэта былі мужныя, стойкія жанчыны, верныя спадарожніцы баявых камандзіраў Чырвонай Арміі. І яны з гонарам вынеслі ўсе выпрабаванні, якія выпалі на іх долю ў страшэнным вогненным катле Брэсцкай крэпасці, і выканалі свой абавязак перад Радзімай і перад дзецьмі да самага канца, пакуль камандаванне не загадала ім ісці ў палон, бачачы ў гэтым адзіную магчымасць выратаваць дзяцей.

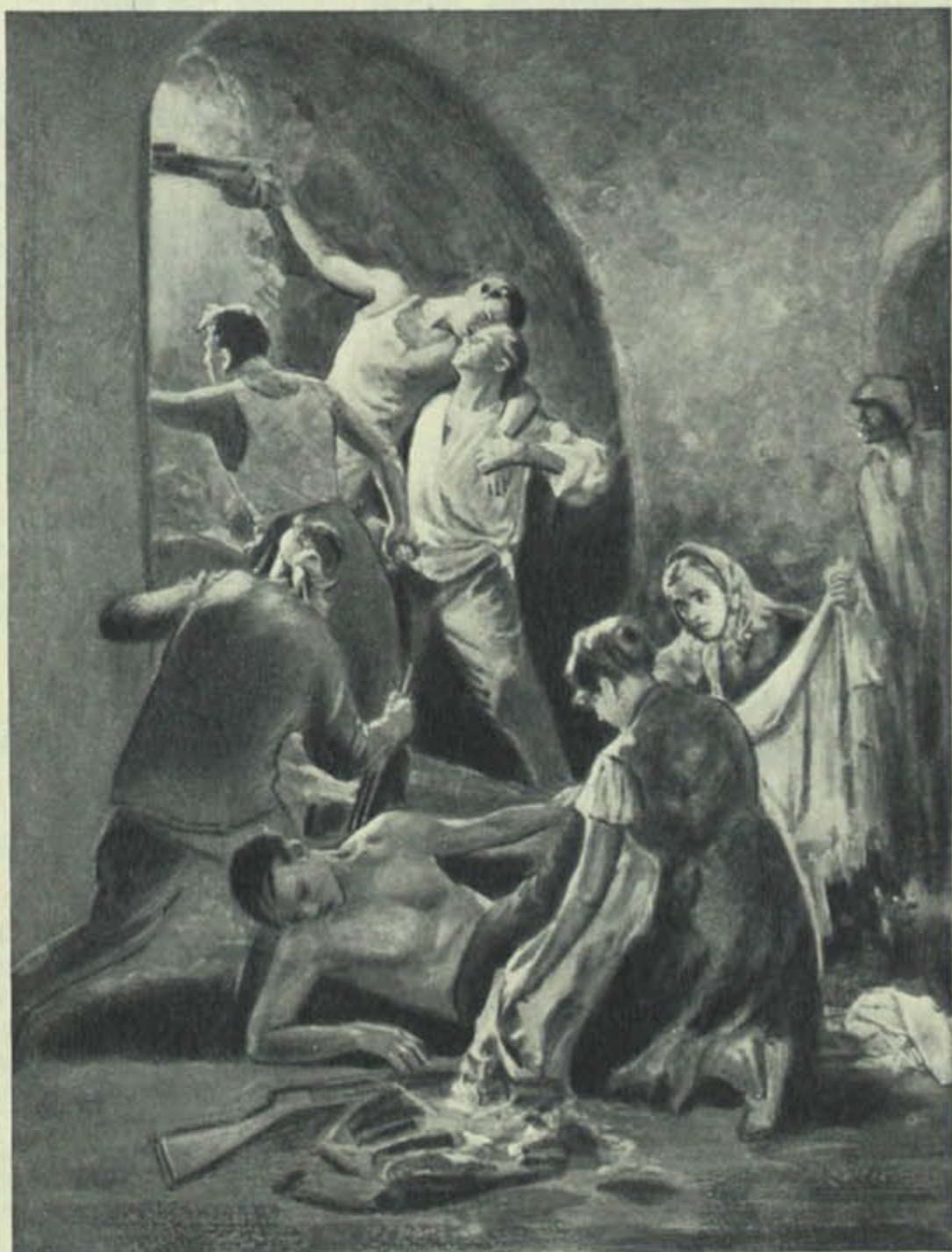
Ім прыйшлося выканаць гэты загад, яны павінны былі падначаліцца.

Узяўшы дзяцей, яны выйшлі з белым сцягам з крэпасці насустрач відавочнай смерці, непазбежнаму ўніжэнню, пакутам жыцця пад уладай ворага. І для тых з іх, хто не быў тут жа расстраляны фашыстамі, выпрабаванні працягваліся яшчэ доўга. У акупіраваным горадзе, у навакольных вёсках, дзе яны пасяліліся, іх чакалі галеча, голад, здзекі акупантаў і іх прыслужнікаў. Усе тры гады, аж да вызвалення Беларусі Савецкай Арміяй, яны жылі ў вечным страху за сваё жыццё і жыццё сваіх дзяцей. Тысячы гэтых жанчын разам са сваімі дзецьмі былі расстраляны восенню 1942 года ў раёне Жабінкі ў дні масавых пакаранняў, наладжаных гітлераўскімі катамі. Але тыя, хто застаўся ў жывых, не маглі стаяць у баку ад барацьбы свайго народа. Нягледзячы на вечную небяспеку, рызыкуючы штодня не толькі сваім жыццём, але і жыццём сваіх дзяцей, яны прымалі ўдзел у антыфашысцкай падпольнай барацьбе ў магутным пар-

тызанскім руху на Брэстчыне. Памятае Брэст гераічную камсамолку падпольшчыцу Галю Аржанаву, фармацэўта аптэкі, якая здолела пераправіць у партызанскія атрады вялікую колькасць медыкаменту, а сама ўрэшце была злоўлена і расстраляна гітлераўцамі. Памятае Кобрын жонку героя Брэсцкай крэпасці капітана Шаблоўскага Галіну Карнееўну Шаблоўскую, якая, будучы маці чатырох малалетніх дзяцей, стала адной з самых адважных сувязных партызанскага атрада Канстанціна Гапсюка. Гітлераўцы пакаралі яе смерцю. Ведаюць у Брэсце смелую партызанку Анастасію Аршынаву-Нікіціну, якая перажыла ў крэпасці дні яе гераічнай і трагічнай абароны, а потым стала ў рады народных месціўцаў. Цяпер яна — работніца дыянонавага камбіната ў Брэсце.

Я называю тут толькі невялікую частку імён. Іх мноства, гэтых гераічных жанчын, якія на працягу ўсёй вайны змагаліся ў радах свайго народа і ў партызанскіх лясах

Абаронцы Брэсцкай крэпасці. Карціна мастака І. О. Ахрэмчыка.

і ў акупіраваных гарадах і сёлах Брэстчыны.

Увесь гэты час яны верылі ў нашу перамогу, чакалі яе прыходу і ўсімі сіламі набліжалі яе. Расказваюць, што калі савецкія самалёты ў першы раз бамбілі Брэст, жанчыны выбягалі пад бамбёжку, як пад жыватворны веснавы дождж, збіралі яшчэ гарачыя асколкі савецкіх бомб і цалавалі іх, а потым беражліва захоўвалі, нібы залог таго, што дзень іх вызвалення не за гарамі. Са слязьмі шчасця сустрэлі яны ў ліпені 1944 года сваіх вызваліцеляў, якія ўступілі ў Брэст.

Але хоць прыйшла жаданая свабода, іх выпрабаванні яшчэ не скончыліся. Яшчэ цяжка было жыць тады на знявечанай, аграбленай ворагам зямлі і трэба было цяжка працаваць, адмаўляць сабе ў многім, каб зноў узяць гаспадарку роднай краіны, каб зберагчы і выгадаваць для Радзімы сваіх дзяцей.

Яны прайшлі і праз усе гэтыя выпрабаванні з гонарам, з горда ўзнятай галавой. І хоць рукі іх загрубелі ў цяжкай рабоце, а ўсе выпрабаванні паклалі на іх твары заўчасныя маршчыны, раней тэрміну выбелілі іх галовы, сумленне іх чыстае. Яны выканалі да канца свой абавязак перад народам, перад Радзімай, перад сваімі дзецьмі, гэтыя гераічныя жанчыны Брэста, слаўны «жаночы батальён» вялікай арміі савецкіх жанчын.

С. ГАЎРУСЁЎ

* * *

Над сваёю стратаю дачаснай
Не адна ссівела галава.
А каму пажаліцца няшчаснай,
Як яна ні жонка, ні ўдава!

Матка па сынах сваіх галосіць,
Плача жонка па гаспадару.
А дзявочы смутак вецер носіць,
А дзявочы смутак не ў пару.

Не прышлюць ёй ліст з ваенкамата,
І ніхто не будзе спачуваць.
Без пары завяла рута-мята,
Без пары нявесце сумаваць.

І цяпер з сваім дзявочым горам
І хадзі адна, і спі адна,
Ці да рання стой пад касагорам,
Дзе ўдваіх стаялі да відна.

Шчасце ад людзей сваё хавала,
І бясплоўна веру берагла,
І не менш за іншых пахавала,
Хоць сама салдаткай не была.

ЗІНАІДА ТУСНАЛОБАВА-МАРЧАНКА, ГЕРОЙ САВЕЦКАГА САЮЗА

— Я была лабаранткай-хімікам. Пачалася вайна і я добраахвотна пайшла на фронт.

У дваццаць тры гады засталася без рук і без ног...

Дваццаць гадоў назад, у дні, калі ішлі баі за Полацк, за горад, адкуль пішу я сёння вось гэтыя радкі, я была прыкавана да ложка... Вы ведаеце, якім стаў ён, мой родны горад, сёння, ведаеце і пра «Нафтабуд», і пра новыя светлыя вуліцы, і пра новую працоўную славу палачан.

Колькі ж людзей мне трэба павіншаваць з тваім сённяшнім святам, мой горад, мая рэспубліка! Тых, хто вызваляў цябе, і тых, хто цябе будаваў... Тых, хто жыве сёння, і тых, хто будзе жыць заўтра... Усіх, каго подзвіг савецкага салдата-воіна выратаваў ад фашызму. Няхай жа для ўсіх народаў, усіх часоў будзе самым светлым і радасным святам гэты дзень вызвалення! Такі дзень, як сённяшні дзень нашай рэспублікі, калі мы святкуем дваццацігоддзе свабоды і мірнага неба. Прыміце ж мае віншаванне, дарагія жанчыны, чытачы часопіса «Работніца і сялянка», з гэтым вялікім святам!

АЛЯКСАНДРА ФЕДАСЮК:

— Для нашых дзяцей і ўнукаў гэтыя дні сталі ўжо далёкай гісторыяй. Але мы, усе, хто прайшоў праз вайну, ніколі не забудзем і пастараемся перадаць будучым пакаленням усю веліч і гераізм народа, што паўстаў на барацьбу з ворагам. Мы не забудзем, як на акупіраванай фашысцкімі захопнікамі Беларусі разгарнулася свяшчэнная барацьба і які ўклад у гэтую барацьбу ўнеслі жанчыны.

У гадавіну дваццацігоддзя вызвалення Беларусі я ад усёй душы віншую жанчын нашай слаўнай рэспублікі з гэтай знамянальнай датай, жадаю ім добрага здароўя, вялікага асабістага шчасця, поспехаў у працы на карысць нашай Радзімы.

МАРЫЯ ОСІПАВА, ГЕРОЙ САВЕЦКАГА САЮЗА:

— У свята нашага слаўнага дваццацігоддзя з дня вызвалення рэспублікі кожны жыве ўспамінамі аб тым, што засталася ў яго памяці навечна. І я, былая ўдзельніца падполля ў акупіраваным фашыстамі Мінску, успамінаю непакорны, грозны прыціхлы горад, горад, які страляў сваімі руінамі ва ўпор у ворага, успамінаю

сваіх дарагіх таварышаў і паплечнікаў па суровай барацьбе. Іх у першую чаргу мне і хочацца павіншаваць сёння з радаснай датай вызвалення. Павіншаваць тых, хто застаўся ў жывых, і нізка пакланіцца памяці тых, каму на плошчах нашых светлых гарадоў узвёў народ велічныя помнікі, у гонар каго запаліў вечны агонь...

Дарагія сяброўкі! Ад усяго сэрца жадаю вам, воінам і працаўніцам, вялікіх поспехаў у жыцці. Каб усе нашы жанчыны мелі многа шчасця і радасці... Каб вечна быў мір на зямлі, каб заўсёды цёпла і ясна свяціла сонца людзям.

НАДЗЕЯ ТРАЯН, ГЕРОЙ САВЕЦКАГА САЮЗА:

— З радасцю сачу я за тым, як з кожным годам усё больш і больш квітнее беларуская зямля, як поўніцца шчасцем жыццё беларускага народа. Значыць, нездарма праліта кроў, і народ з не меншым энтузіязмам, чым у гады вайны, працуе цяпер на мірным фронце — на фронце будаўніцтва камунізма.

У 20-ю гадавіну вызвалення БССР ад фашысцкіх акупантаў мне ад усяго сэрца хочацца гарача павіншаваць маіх дарагіх зямлячак — слаўных беларускіх сябровак, усіх жанчын рэспублікі і пажадаць ім яшчэ большых поспехаў у працы на карысць нашай Радзімы, здароўя і шчасця ў асабістым жыцці.

АЛЕНА МАЗАНІК, ГЕРОЙ САВЕЦКАГА САЮЗА:

— Дваццаць год — не такі ўжо вялікі тэрмін. Але няхай пройдуць стагоддзі, а слава аб тых, хто вызваляў наш родны горад, нашу зямлю, будзе жыць вечна. Ніколі не згасне ў памяці народа бязмежнае захапленне падзвігам савецкага воіна.

Дарагія жанчыны! Будзем жа ўмацоўваць сваёй працай сілу і магутнасць нашай Радзімы, каб ніколі больш не таптаў вораг родную зямлю, каб заўсёды ліліся песні над роднай старонкай, каб заўсёды гучаў радасны смех дзяцей!

Я кожную з вас
Сустрэкаў у пілотцы ці касцы
На самых крутых
І высокіх вяршынях вайны.

Пімен ПАНЧАНКА

АРЫЯДНА КАЗЕЙ:

— Мне вельмі хочацца павіншаваць з дваццатай гадавінай вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў, з гэтым сонечным і радасным святам усіх чытачоў часопіса «Работніца і сялянка», сярод якіх, я ўпэўнена, няма тых, хто ў лютыя гады фашысцкай акупацыі абараняў нашу родную зямлю ад іншаземнай навалы. Яны аддавалі сілу сваіх сэрцаў і рук справе вызвалення, бясстрашна ішлі на самыя рызыкоўныя заданні і, ахвяруючы жыццём, набліжалі гадзіну шчасця і свабоды свайго краю.

А колькі душэўнай цеплыні, старання, сілы трэба было мець, каб на месцы руін паўстаў новы горад, наш сённяшні Мінск. Мінск-прыгажун, светлы, чысты, лёгкі. Ён радуе вока і сэрца роўнядзю сваіх праспектаў, прастораў сваіх плошчаў, дзівоснай лёгкасцю архітэктурных збудаванняў.

Дарагія мае землякі, таварышы па зброі, мае калегі — настаўнікі! Шчыра вітаю вас са святам, жадаю сонца, цяпла і ўсмешак! Вялікіх вам поспехаў у працы! Пспехаў усім, хто бачыць сэнс жыцця ў самым цудоўным і мірным — у стваральнай працы на карысць будучых пакаленняў, будучага ідэальнага грамадства на зямлі — камунізма!

Анатоль АСТРЭЙКА

Да цябе я прыйшоў

Я стаю не адзін ля ракі.
Вось і росы на травы упалі.
Дзесьці блізка крычаць кулікі
І рака ускіпае ад хваляў.

Нёман родны, тэае берагі
І рыбачых чаўноў калыханне
Сваёй памяццю ў вузел тугі
Я звязаў пры цяжкім развітанні.

Да цябе не з касой я прыйшоў
І не з доўгаю гнуткаю вудай...
Тваіх траў спелы дзяцельны шоўк
Топчуць кованым ботам падлюгі.

За плячыма вінтоўка ў мяне.
Я стаю пад сасной у дзёзры.

За ракой на царкоўнай сцяне
Прымайстроўвае вісельню вораг.

Нібы рукі, так хвалі чаўны —
Мой атрад — на той бок перанеслі.
Вось ужо агароды відны
І варожы патруль каля весніц.

Дружны залп і адзін, і другі
Патанулі у цемрадзі вязкай.
Ты на Нёмна зірні берагі —
Пад нагамі фашысцкія каскі.

Мы ж у пушчу, суцішыўшы хруст,
Стаў нам лес нібы родная хата.
Кожны ўзгорак і дрэва, і куст
Будуць смерцю фашыстам праклятым.

1942 г.

Аўгіння КАВАЛЮК

У памяць

Чыясь пасцель — магіла
ля дарогі,
Лісты схіліліся
да абеліску.
Тут спіць салдат,
савецкі
Воін строгі,
Ты перад ім схіліся
нізка, нізка.
Ён родам, мабыць,
з Мінска,

Ці з-пад Курска,
Ці з гор Алтайскіх, ці
з сібірскіх рэк.
Узбек, латыш, украінец ці
рускі.

Ён быў, як ты, —
звычайны чалавек.
Студэнтам быў або
салдатам,
Каханай слаў любоўныя
лісты.

І ездзіў на канікулы дахаты...
Ва ўсім ён быў такім,
як ты.

Як ты, ён быў
задзірысты і строгі,
Умеў, як ты, Айчынай даражыць...
Яго пасцель — магіла ля
дарогі...

Ён там ляжыць, каб ты
застаўся жыць.

1964 г.

Мал. В. Жыжэнка.

Хлопчыкі ў класе заявілі, што Дзень Перамогі — гэта свята мужчын. І ўсе хадзілі з такімі задранымі ўгару насамі, як быццам, па меншай меры, самі ўдзельнічалі ва ўзяцці Берліна. Алена прабавала спрацацца, ды хіба хлопчыкам што-небудзь дакажаш. Вось калі б яны слухалі, яна расказала б ім пра сваю маму. І пра мамыны медалі. І яшчэ пра чырвоную кніжачку, у якой напісана, што Раіса Міхайлаўна Бяндэрская — гэта і ёсць аленіна мама — ваявала, была малодшым сержантам, узнагароджана двума медалямі. І хоць бы таму — гэта і яе свята.

Але хлопчыкі не слухалі, і Алена прамаўчала. Толькі дома выказала сваю крыўду.

Раіса Міхайлаўна супакоіла дачку. Вядома ж, Дзень Перамогі — гэта свята ўсіх — і мужчын, і жанчын, усяго народа. За перамогу змагаліся нават дзеці. А сама ўсміхнулася. Смешныя дзеці. Яны, бадай, і не зразумелі б даччынога расказу: сёння ім, калі расказваеш пра вайну, падавай падзвігі і зоркі герояў.

А зорак не было. І падзвігаў не было. Была вайна. І была заява студэнткі Маскоўскага інстытута каляровых мета-

Так, падзвігаў, здаецца, і не было. Была вайна. І быў вялікі падзвіг народа, які выстаяў, вынес усе на сваіх плячах, перамог. І гэту вялікую перамогу кавалі героі і радавыя, такія, як яе сяброўкі па авіяцыйнаму палку і як яна сама, Рая Бяндэрская.

Сённяшнім хлопчыкам гэта, напэўна, не зразумець — пры-выклі да падзвігаў. І ў сённяшніх буднях для іх усё звычайна.

Як хвалявалася Раіса Міхайлаўна, калі ёй за добрую работу ўручылі заводскую грамату. На рабоце сябры павіншавалі яе. Дома муж павіншаваў. А дачка здзівілася, чаму ўсе так хвалююцца, я, маўляў, кожны год у школе падзякі атрымліваю.

Для яе ўсё звычайна. А Раіса Міхайлаўна хвалюецца. Хвалюецца перад кожным новым заданнем, якое паступае ў бюро механізацыі і аўтаматызацыі. Хвалюецца, калі выходзіць у цэх правяраць свае разлікі і чарцяжы ў метале. Хвалюецца, калі заслугоўвае пахвалу. Хвалюецца, калі гаворыць аб рабоце і сваіх таварышах. Пра іх яна расказвае часта. І ў сям'і даўно ведаюць усіх, хто працуе побач з ёй на заводзе. І многае ведаюць. Завод узяўся вырабіць звыш плана для прадпрыем-

РАДАВЫ... І КРЫШКУ БОЛЬШ

лаў і золата Раі Бяндэрскай з просьбай паслаць добраахвотніцай на фронт. Работа на тэлеграфі, куды паступіла як толькі аб'явілі пра вайну, давала броню — у армію работнікаў сувязі не бралі. Але больш немагчыма было сядзець і прымаць тэлеграмы, кожная з якіх крычала — у краіну прыйшла вялікая бяда. Дзеці шукалі бацькоў, маці шукалі дзяцей — вайна бязлітасна раскідала ўсіх. У іншых тэлеграмах паведамлялі аб адпраўцы заводскага абсталявання. Паведамлялі аб гібелі блізкіх... Рая цвёрда вырашыла прасіцца на фронт.

Колькі такіх, як Рая, акружалі тады ваенкаматы. Хлапчкі прыбаўлялі гады, дзяўчаты даказвалі, што не ўступаць у сіле хлопцам, — і ўсе прасіліся на фронт. Хадзіла і Рая. Доўга і без выніку. І, нарэшце, вось павестка. Потым школа матарыстаў. Армія. Абслугоўвалі ваенныя самалёты, рыхтавалі іх да вылету. Зайздросцілі лётчыкам, якія паляцелі на баявое заданне.

Дзесяцігодка, а потым Магілёўская стужкаткавая фабрыка — такі шлях шнуропляцельшчыц Жаны Пракапенка і Галіны Яўменчыкавай. Зараз яны займаюцца на заводным аддзяленні Ленінградскага тэкстыльнага інстытута. Нядаўна іх прынялі кандыдатамі ў члены КПСС.

На здымку: Жана Пракапенка (злева) і Галіна Яўменчыкава.

Фота М. Жалудовіча.

стваў хіміі 35 магутных помпаў — ведаюць. У бюро прыйшоў новы чалавек — ведаюць. І нават перажываюць разам з Раісай Міхайлаўнай, калі на рабоце ў каго-небудзь штосьці не ладзіцца. І радуецца разам.

Нядаўна ў Ніны Тымінскай сын нарадзіўся. Усім бюро хадзілі наведваць. Ніну наогул лічаць выхаванкай бюро. Пасля дзесяцігодкі нясмелай дзяўчынкі прыйшла яна на завод. І кожны стараўся дапамагчы ёй асвоіцца ў новым калектыве, зразумець работу капіроўшчыцы. А калі ўсё пайшло добра, загаварылі з Нінай аб прадаўжэнні вучобы. Цяпер яна студэнтка-завочніца другога курса інстытута. І вяселле яе гулялі ўсе разам. А цяпер вось — сын.

Раіса Міхайлаўна заўсёды ганарыцца дружбай, якая жыве ў іх у бюро.

— Сябраваць сябруецца, а спрэчак у вас хоць пазычай, — смяецца часам муж Раісы Міхайлаўны, калі яна расказвае дома аб чарговым «сутыкненні» ў бюро.

— Таму што дружба сапраўдная. І ў нас нельга не спрацацца. Спрэчкі нам памагаюць у рабоце, — абараняецца Раіса Міхайлаўна.

Ну, што ж, каб знайсці правільнае вырашэнне якой-небудзь канструкцыі, можна і паспрацацца. А часам разгараюцца спрэчкі па «жыццёвых» пытаннях. Дзіўныя думкі выказаў аднойчы Віктар: памагаць жонцы па гаспадарцы — даруйце ўжо, тады навошта ён жаніўся. І не мужчынская гэта работа — у магазін хадзіць, падлогу мыць.

Хоць у бюро ў асноўным усе мужчыны, Віктар не знайшоў у іх падтрымкі.

Цяпер, калі яго часам сустракаюць у магазіне з кошыкам, усе стараюцца схаваць усмешку. Магчыма, чалавек сам зразумеў. А, магчыма, памаглі спрэчкі...

Паводле думкі Раісы Міхайлаўны, няхай спрачаюцца і ў калектыве, які змагаецца за званне камуністычнага, калі спрэчкі прыносяць карысць. Няхай больш спрачаюцца. Спрэчка не сварка.

Калі ў інстытутах надыходзіць сесія завочнікаў, у бюро механізацыі і аўтаматызацыі завода імя Леніна хвалююцца ўсе. Уладзімір Сокалаў, Віктар Савінкін, Ніна Тымінская — таму што самі займаюцца, астатнія «хварэюць» за таварышаў. Так што хваляванні ва ўсіх.

Вучобу ў калектыве вітаюць. Тут без ведаў ніяк не абыдзецца. Бюро на заводзе маладое, крыху больш трох гадоў як арганізавалася, а задачы перад імі паставілі вялікія. Сёння галоўная яго работа — рабіць усё, каб палегчыць працу рабочых у цэхах. А гэта значыць — пастаянны пошук. Гэтым і падабаецца інжынеру Раісе Міхайлаўне Бяндэрскай яе работа. Толькі нядаўна ламалі галовы над адной праблемай, а заўтра ўжо трэба вырашаць зусім новую.

Група рабочых інструментальнага цэха звярнулася ў бюро з прапановай мадэрнізаваць заточны станок. Яны выказалі тады свае меркаванні. А далей трэба было думаць, сказаць сваё

слова інжынерам з бюро аўтаматызацыі і механізацыі. І яны казалі яго — у інструментальным цэху зараз працуе мадэрнізаваны станок для заточки фрез. У мадэльным цэху дзейнічае прэс для склейвання нарыхтовак. Прышла пнеўматыка ў механічныя цэхі. Раней рабочым даводзілася ўручную падымаць вялікі цяжар, пераносіць яго з месца на месца. Работа цяжкая і непрадукцыйная. Тады за справу ўзяліся інжынеры з бюро. Цяпер у цэхах устаноўлены паваротныя краны-ўкосіны. Яны і ўзялі на сябе гэтую нялёгкую работу.

Раскрой ліставага матэрыялу ў інструментальным цэху вялі толькі аўтагенам. Гэта не ва ўсіх выпадках было зручна, часам лішне працаёмка. Думаць над гэтым даручылі Раісе Міхайлаўне. Доўгія гадзіны пошукаў, творчых пакут — і вось нарадзіліся пнеўматычныя нажніцы. Рабочыя па вартасці ацанілі іх.

Раіса Міхайлаўна шчыра лічыць, што работа ў бюро механізацыі і аўтаматызацыі самая цікавая ў іх на заводзе — цікавая сваімі пастаяннымі пошукамі, разнастайнасцю, навізнай. Праўда, сэрца часам ірвецца да кузнечных прэсаў — гэта яе спецыяльнасць. З кузнямі пазнаёмілі яе інстытут і Чэлябінскі завод. Там вучылася яна ў славурых кавалёў. І сёння не-не, ды і загляне ў кавальскую. Размах тут не той, што на Урале, але ўсё-такі родная справа. А наогул Раіса Міхайлаўна сёння і не скажа, чаму б яна цяпер аддала перавагу. Работа па механізацыі і аўтаматызацыі працэсаў аказалася таксама захапляючай.

Захапляючая і работа ў грамадскім канструктарскім бюро. Прыходзіць рабочы з прапановай. Думка часам цікавая, а выказаць не можа. Вось і ходзіш разам з ім вакол станка, думаеш. Прыкладаеш да рабочай кемліваесці інжынерныя веды. Садружнасць атрымліваецца добрая. Зараз Раіса Міхайлаўна ў грамадскім бюро занята распрацоўкай штампа для згінання звенняў ланцугоў. А ў перспектыве цікавая канструктарская работа. Без яе сапраўдны інжынер ніяк не можа.

Радавым скончыла Раіса Міхайлаўна вайну. Крышку больш чым радавым — малодшым сержантам. Зараз працуе радавым інжынерам. Крышку больш чым радавым: пастаянныя пошукі выводзяць яе з радавых. У грамадскай рабоце Раіса Міхайлаўна крышку больш чым радавы — яна прафорт аддзела і яшчэ ўваходзіць у камісію па правярцы абслугоўвання насельніцтва бальніцамі і паліклінікамі. І калі не баяцца гучных слоў, то можна сказаць — у будаўніцтве новага грамадства яна радавы, але таксама крышку больш чым радавы — яна ідзе ў першых радах, у авангардзе, таму і прысвоена Раісе Міхайлаўне званне ўдарніка камуністычнай працы.

І жыццё, здаецца, адмярае гэтай жанчыне ва ўсім крышку больш шчасця, чым іншым.

Ішоў май 1945 года. Яшчэ грывелі жорсткія баі, вораг абараняўся ў зварыным ашчэрванні. І паміралі байцы. Але перамога насілася ў паветры, доўгачаканая, аплачаная крывёю.

І бушавала вясна.

Раісу выклікалі ў палітаддзел. Па дарозе хвалявалася. Нават не заўважыла, як упрыгожыла вясна зямлю, якія багатыя фарбы раскідала, як радуецца вясне птушкі. Усё гэта разгледзела і адчула па дарозе назад, хоць і вельмі спяшалася ў часць. За спіной нібы крылі выраслі. Сэрца спявала. І хацелася хутчэй прынесці таварышам радасную вестку, пачутую ў палітадзеле: немцы падпісалі поўную і безагаворачную капітуляцыю. Прышла перамога. У гэты вялікі дзень жыццё шчодрэй рукой мерала людзям шчасце. А Раісе — удвая. Дзяўчыне ўручылі ў Дзень Перамогі партыйны білет.

Потым краіна пачала адбудоўвацца. Вярталіся да мірнай працы людзі, ажывалі заводскія карпусы, запоўніліся інстытутскія аўдыторыі. Людзі спяшаліся нагнаць страчаны ў вайне час. Былы малодшы сержант Раіса Бяндэрская таксама спяшалася: яна паступае адначасова на завод і ў інстытут. Цяпер для Раісы стала правілам — рабіць крышку больш, чым ад цябе патрабуюць. Таму што жыццё заўсёды дае ёй крышку больш радасці, шчасця, чым іншым. Прынамсі, Раісе Міхайлаўне так здаецца. І гэта дазваляе ёй, застаючыся радавой, ісці заўсёды крышку наперадзе — у авангардзе.

Хлопчыкаў з аленчынага класа не здзівіш расказам аб ваенных днях малодшага сержанта Раі Бяндэрскай і работай інжынера-тэхнолага з машынабудаўнічага завода не здзівіш. Таму што ў многіх з іх бацькі прайшлі такія ж шляхі — у радавых... і крышку наперадзе.

Эма ЛУКАНСКАЯ

Бабруйск, машынабудаўнічы завод імя Леніна.

З ЧУЖОЙ РАДАСЦЮ ЗААДНО

Алег жмурыў зеленаватыя вочы ці то ад сонца, што пускала залацістыя зайчыкі па ўсяму цэху, ці ад вялікай радасці. Сёння той знамянальны дзень, калі ён — ужо не школьнік, а рабочы чалавек — пачынае свой працоўны шлях.

Шчыра кажучы, Алег крыху пабойваўся гэтай сустрэчы ў цэху. Але ўсё атрымалася проста. Яго акружыла многа жанчын у аднолькавых халатах, падбздэраваючы, паляпалі па плячах, адна з іх, рухавая, невысокая (потым ён даведаўся, што гэта была член жаночага савета Лідзія Мікалаеўна Багамолава), павяла па цэху, расказваючы і тлумачы на хаду. Першы дзень так і прайшоў у знаёмстве, а потым пачалася вучоба: трэба навучыцца выконваць аперацыю дакладна і хутка. Зразумела, спачатку ў Алега не атрымлівалася, а потым справа пайшла. Гэта акрыліла хлопчука.

Але ўвесь час бянтэжыла адна акалічнасць — вакол яго працавалі толькі жанчыны. У іншых цэхах таксама быў жаночы калектыў. Работніцы адносіліся да яго ўсё па-мацярынску, раілі, як трэба жыць, павучальна абмяркоўвалі ў яго прысутнасці нядобрый ўчынкi, каб ён зрабіў для сябе вывад. А Алег слухаў і рабіў іншы вывад — дзе яму знайсці сяброў-аднагодкаў. Не можа ён у свае 17 гадоў працаваць у жаночым асяроддзі. У школе-інтэрнаце, дзе ён вучыўся, у яго было многа сяброў. Усіх хлопчукоў ведаў ад першага класа — і па прозвішчу, і хто адкуль родам, і чым захапляецца. І раптам аказаўся адзін...

Не мог Алег далей жыць адзін. Неяк атрымалася, што ён пазнаёміўся ля кінатэатра з высокім хлопцам з завода электравырабаў. Па прозвішчу Перабіла. Побач з Перабілам стаялі яшчэ два юнакі, крыху ніжэй за яго ростам, і зняважліва пазіралі па баках. У той вечар Алег вельмі ўзрадаваўся... А праз тыдзень трапіў разам са сваімі новымі знаёмымі пад суд.

Хлопцы доўга хадзілі па вуліцах і надумалі разбіць вітрыну ў гасцраноме. У вітрыне заманліва паблісквалі бутэлькі з віном. Момент — і звонка пасыпалася шкло, і бутэлькі аказаліся ў руках юнакоў. Прахожыя затрымалі хуліганаў. І Алега ў тым ліку.

На фабрыцы занепакоіліся, калі даведаліся, што Алегу Сычу — навічку з дзесята-

га цэха — за хуліганства пагражае турэмнае зняволенне.

Неабходна было ўзяць хлопчука на парукі і паставіць на ногі — так вырашыў жаночы савет.

Гэта «станаўленне» Алега, відаць, будзе памятаць усё жыццё. Яго выклікалі на пасяджэнне жаночага савета, і тыя самыя жанчыны, што раней клапаціліся вучылі юнака працаваць, прама ў вочы казалі ўсё, што думалі пра яго ўчынак. Спачатку Ганна Канстанцінаўна Татур, за ёй Ольга Іванаўна Гутюска. А калі з-за стала паднялася Алена Мікалаеўна Жванская і ціхім павучым голасам спачатку пашкадавала яго, небаграку, што вырас без бацькоўскага цяпла і падтрымкі сям'і, а потым папракнула за тое, што падвёў калектыў, які прыняў яго, як роднага, у сваю сям'ю, Алег пачырванеў і пакляўся ў душы, што ніколі больш не збочыць з правільнай дарогі. Ён так і сказаў таварышам — жанчынам, што гэта для яго добры ўрок і што ён усё зразумеў.

Выйшаў з пакоя, дзе праходзіла пасяджэнне жаночага савета, ледзь стрымліваючы слёзы. І на лесвіцы пачуў за сабой лёгкія крокі. Азірнуўся — Алена Мікалаеўна Жванская. Дагнала яго, абняла па-мацярынску за плечы і... запрасіла да сябе ў гасці. І вось ён у доме Алены Мікалаеўны... Непрыкметна разгаварыліся. Слова за словам — вайну ўспомнілі, калі столькі дзяцей асірацелых, беспрытульных засталася без бацькоў, без роднага дома.

...Цяжкія карціны захавала памяць Алены Мікалаеўны. Па даручэнню партыі яна аднаўляла Савецкую ўладу на вызваленай тэрыторыі. І сярод многіх неадкладных спраў заўсёды знаходзіла час паклапаціцца пра беспрытульных, сірот... І сёння памятае яна тыя пакутлівыя дзіцячыя позіркi...

Многа гора пакінула вайна. Цяжка было Алене Мікалаеўне хадзіць па выпаленай, спакутанай зямлі. Радасць вызвалення, што поўніла сэрцы ўсіх, мяшалася са слязьмі, калі перад вачыма паўставалі руіны і папалішчы, буйна зарослыя пасля цёплых дажджоў пустазеллем. На картах наступлення тут былі абазначаны квітнеючыя вёскі, а цяпер толькі вецер гуляў на пажарышчах ды ў неба глядзелі закуранныя каміны печы. І, здавалася, ні-

УЧОРА, СЁННЯ, ЗАЎТРА

Фота П. Нікіціна.

Вось яны, лепшыя даяркі саўгаса (злева направа): Алена Аляксандраўна Хаміцэвіч, Таццяна Драніцкая, Лідзія Гвардзіян, Алена Мікалаеўна, Ніна і Таццяна Хаміцэвічы.

ЗАМЕСТ УСТУПУ

Дарога з Любані на Сосны гладкая. Паабалал яе расцілаюцца роўныя-роўныя прасторы. Зямля тут чорная, быццам цыганская халява, блішчыць на сонцы.

Алесь Крывальцэвіч — прыродны паляшук — круціць абаранак газіка-ўсюдыхода і маўчыць. Таму, хто яго не ведае, ён можа здацца маўклівым і панурым, як той бор, што бяжыць насустрач нашай машыне. На справе ж Алесь не такі.

Ён любіць марыць, прайсціся за сваімі думкамі, якія часта забягаюць далёка наперад сённяшняму дню або варушаць напластанні мінулага.

— Чытаў Тургенева? — раптам пытае Алесь.

— Канешне.

— Помніш, як ён гаварыў? Едзеш, едзеш, не перастае гэта вечная лясная пагалоска і хочацца чалавеку выйсці найхутчэй на прастор, на свет, хочацца яму ўздыхнуць поўнай грудзінай — і давіць яго гэтая пахучая сырасць і гніль... Вось

тут, дзе мы едзем, было такое ж балота.

Алесь раскажаў, як каля сарака гадоў назад у глухое Палессе прыйшлі дэмабілізаваныя чырвонаармейцы, узялі лапаты і ўступілі ў паядынак з прыродай, што вякамі панавала над палешуком, а ён, небарака, толькі рабіў тое, што клапаціўся аб кавалку хлеба, каб не памерці.

І, нарэшце, чалавек перамог. На месцы адваяванай дрыгвы закрасавала збжына, каноплі. Мядзведжы куток асвятліў электрычны ліхтар. Ужо да вайны саўгас на балоце быў вядомы далёка за межамі рэспублікі. І раптам надышлі чорныя дні.

НЕПАКОРАНЫЯ

Гэтыя дні прыйшлі тады, калі над жытнёвымі палямі на асушаных балотах Палесса праплылі чужыя самалёты з чорнымі крыжамі. Пайшлі абозы бежанцаў, па сыпучых пясчаных лясных дарогах пацягнуліся гурты. Не хацелі людзі пакідаць чужынцам свой скарб. Сярод тарфянікаў і сасновага бору засталася бязмоўная сядзіба саўгаса. Адзіная жыхарка — старая Харыта — набожная і хваравітая жанчына заставалася на ўвесь пасёлак. Харыта ўставала раненька, садзілася ля крыжа, які сама на хуткую руку скалаціла з двух калоў, і, цягнучыся рукамі да неба, малілася.

...Акупанты ехалі ў Сосны без асаблівай асцярогі. Па-першае — іх многа, па-другое — яны закаваны ў сталь і браню.

Вока чужынца вабіла ўсё: і сакавітыя прыдарожныя травы, і багатыя жытнёвыя

што не залечыць на гэтай зямлі раны вайны, што грэмела ўдалечыні кананадай баёў.

Няходжаныя сцэжкі ныралі ў сівы туман, дзе прыталіся варонкі з іржавай цеплаватай вадой, глухія мінныя палі...

У Алены Мікалаеўны была карта з адзнакамі сапёраў, дзе нельга і кроку ступіць, бо падарвешся на мінах, а дзе можна ісці без боязі, бо тут папрацавалі сапёры, можна весці людзей за сабой з зямлянак, з душных таварных саставаў, у якіх вярталіся ў родны край з эвакуацыі жанчыны і дзеці. Быў свой пропуск праз лінію фронту з чырвонай паласой упоперак. Яна захавала яго да сённяшняга дня...

Імкненне жыць народнымі справамі, ісці па жыцці дарогай працы і змагання засталася ў характары Алены Мікалаеўны з тых далёкіх суровых ваенных гадоў. І хоць гэтыя дзесяцігоддзі ўплывалі сівыя пасмы ў валасы, прывялі ўнукаў у дом, а неўзабаве і працоўная пенсія пастукае ў дзверы, па-ранейшаму радуецца жыццю Алена Мікалаеўна і з маладым запалам паспявае ўсюды.

Радасці не мінаюць старую працаўніцу, кваліфікаваную швею. А калі блізка да сэрца прымаеш усе фабрычныя справы, жывеш адкрыта, сардэчна, для людзей, здаецца, што сама маладосць крочыць побач. Трэба пазнаёміцца з умовамі працы ў суседнім цэху — па даручэнню жаночага

савета накіроўваецца Алена Мікалаеўна. Трэба памірыць сям'ю рабочага Путарніцкага (ліхадзейка-рэўнасць пасялілася ў сэрцах мужа і жонкі) — зноў за справу бярэцца Алена Мікалаеўна...

А там пачалі паступаць скаргі на харчаванне ў фабрычнай сталойцы. То боршч рэдкі — адна вада, то шэф-повар нагрубіў работніцам, то брудна на століках. Жаночы савет вырашае правесці рэйд правёркі работы сталойкі. І ў рэйдзе ўдзельнічае Алена Мікалаеўна. Усе недахопы былі пералічаны ў акце, які члены савета прадставілі ў дырэкцыю. У заключэнні акта патрабаванне — зняць з работы загадчыка сталойкі, зняць шэф-повара. Знайсці новых людзей, якія будуць

сапраўды клапаціцца аб даручанай справе. Дырэкцыя згадзілася з вынікамі рэйда.

Быт, адпачынак, будні фабрычнага інтэрната, святочныя падарункі дзецям, размеркаванне кватэр у новым доме, накіроўванне дзяцей у яслі і сад і многа іншых клопатаў у членаў жаночага савета.

Жаночы савет — гэта сапраўды голас калектыву абутнікаў. Справядлівы, рэзкі, калі трэба асудзіць за дрэннае. Ласкавы, калі добрыя парасткі абуджаюцца ў чалавеку і ён ідзе прамой дарогай, як гэтага патрабуюць высокія нормы нашага жыцця.

В. КУЗНЯЦОВА

Абутковая фабрыка,
г. Ліда.

палі, якім, здавалася, няма ні канца, ні краю. Мусіць, кожны з іх марыў, што хутка надыйдзе час, і ён, Фрыц ці Ганс, атрымае надзел зямлі, узвядзе сабе маёнтак і зажыве, як абяцаў фюрэр.

«Помсціць!» — прагучаў заклік. «Помсціць!» — рэхам адгукнулася ва ўсіх кутках Беларусі. Са зброяй у руках у ляс ішлі людзі, збіраліся групамі, аб'ядноўваліся ў атрады.

У прыдарожных кустах, прыпаўшы да зямлі, ляжаў чалавек. Ён пільна сачыў за рухам варожых машын і ўсё мацней сціскаў зброю. Вось прагрукацелі гусеніцы танкаў. Следам пацягнуліся браневікі, неўзабаве паказаліся матацыклы. Чалавек, што ляжаў у кустах, узняў аўтамат, націснуў спускавы кручок. Кароткі трэск. Адна чарга, другая, трэцяя...

Танкі прыбавілі газу. Грузавыя машыны з салдатамі, якія ішлі следам за разведкай, звярнулі ў кусты. Пачалася страляніна. Загаманілі гарматы, мінамёты і кулямёты. Стралялі неўпапад, проста па лесе.

Пасля бою гітлераўцы паставілі сем бярозавых крыжоў, сем першых фашыстаў знайшлі сабе «маёнткі» на палескай зямлі.

Падвечар гітлераўцы дабраліся да пустой сядзібы саўгаса. Толькі адна Харыта, як звычайна, сядзела на вуліцы ля свайго крыжа і ўмольна прасіла бога.

Прыйшлі акупанты, а разам з імі і смерць да старой жанчыны. Афіцэр дастаў з кабуры пісталет і спакойна выстраліў у патыліцу. Харыта, як снап, асунулася долу і, ніцма ўпаўшы, у апошні раз абняла зямлю.

Назаўтра група невядомых напала на калону гітлераўцаў, якая рухалася з Урэчча на Любань. 12 фашыстаў і 3 разбітыя грузавікі засталіся на дарозе.

І так што ні дзень...

Саўгас «Дзесяцігоддзе БССР» не скарыўся ворагу.

НА БЫЛЫМ ПАПАЛІШЧЫ

Настачка прымерала сукенку, крутанулася на абцасіку ля люстэрка, прыгладзіла кудзеркі валасоў, што непаслухмяна спадаюць на лоб.

— Мама, мне да твару гэта сукенка?

Маці даўно сочыць за дачкою, любуюцца яе статнай постаццю. Кожнай маці здаецца, што яе дзіця найпрыгажэйшае і найразумнейшае, але яшчэ хочацца, каб яно і людзям да спадабы было.

— А можа, надзень шаўковую, у зялёны гарошак.

Настачка дастае з гардэроба новую сукню і зноў прымярае.

Шчаслівая Настачка! Яна не перанесла ўсіх тых жахаў вайны, якія давалася перажыць яе маці, даярцы Крывальцэвіч. Дзяўчына нарадзілася ў саўгасе, калі на папалішчах толькі што дэмабілізаваныя салдаты клалі першыя падваліны пад новыя дамы.

Працы тады хапала. На месцы былога саўгаснага пасёлка заставаліся адзін барак, збіты на хуткую руку партызанамі. Трэба было адбудоўваць усё нанова ды не абы-як, а прыгожа і танна.

І зямля спустошылася за вайну. Там, дзе жыта з небам гаманіла, густа раслі драбён і чартапалох. Асушальная сістэма прыйшла ў непрыгоднасць: заплылі магістральныя каналы, зараслі стрэлкі.

Але ўсё гэта не памятаюць Настачка і яе ровесніцы. Яны, як толькі спаўзлі з мацярынскіх рук, у дзіцячы сад пайшлі. А калі споўнілася па сем год — у школу падаліся.

Школа ў саўгасе не абы-якая, а двухпавярховая, цагляная, з вялікімі вокнамі. У класах вечарам столькі электрычнага святла, хоць іголки збірай.

Адбудоўвацца саўгас пачаў з першых дзён вызвалення. Узводзіліся адначасова і жылыя дамы і грамадскія пабудовы. Думалі людзі і пра дзяцей. Школу, дзіцячыя яслі і сад у першую чаргу будавалі. Трэба было вызваліць жаночыя рукі, якіх чакалі фермы, поле.

Настачка закончыла сярэдняю школу і не пайшла далей у навуку. Маці сядытады і папракае дачку за гэта: «Бач, твае сяброўкі ў Ленінград, Маскву падаліся, а ты?»

Сапраўды, за апошнія гады многа былых выпускнікоў Соснаўскай школы закончыла тэхнікумы і вчу. Якіх толькі спецыялістаў ні сустрэнеш сярод іх! Педагогі, урачы, інжынеры.

Але Настачка нікому не зайздросціць. Каб хацела, дык і яна паступіла б вучыцца. Кожнаму ў нас дзверы ў інстытуце адчынены. Дзяўчына выбрала сваю дарогу ў жыцці. Яна палюбіла свой родны саўгас і засталася ў ім.

— Дзе ні была я, а прыгажэй нашага пасёлка не бачыла. У нас, здаецца, і сонейка харажэй усходзіць, і ластаўка цяплей шчабеча...

Сапраўды, з аднаго боку да самых дамоў падступаюць сінеючыя сцены хваёвага бору. Тут заўсёды ціха, толькі высока над галавою чуваць стрыманы шэпт верхавін. А вясною, калі прылятаюць птушкі, да ўсяго гэтага дадаецца многалосы птушыны хор...

З другога боку ляжаць бязмежныя палі. Летам там жыта і пшаніца хвалюцца і бушуюць на ветры, каноплі шугаюць да неба. 150 пудоў збожжа — такі сярэдні ўраджай за апошнія гады.

Кожны вечар людна ў саўгасным клубе. Тут пасля працы можна адпачыць, павесяліцца. У многіх вёсках, звычайна, адпачынак зводзіцца да танцаў. А вось моладзь саўгаса любіць і музыку, і кіно, і тэатр. Можа нават і невыпадкова, што нядаўна тут адкрылі спецыяльны дзіцячы кінатэатр «Арэса», а кожны чацвёрты

Школа-дзесяцігодка ў саўгасе.

Падкормка азімых з самалёта.

рабочы — удзельнік гуртка мастацкай самадзейнасці.

У саўгасе ўмеюць хараша адпачываць, але яшчэ лепш ўмеюць працаваць. Даяркі надойваюць па тры тысячы літраў малака ад кожнай каровы. Адна свінарка адкормлівае па дзве тысячы свіней. Але тое, што атрымана ўчора, сёння лічыцца недастатковым. На кожным кроку можна ўбачыць плакаты, на якіх лічбы «800» і «150». Запытай у любога рабочага, і ён табе растлумачыць, што першая — колькасць цэнтнераў малака на сто гектараў зямельных угоддзяў, якія будуць атрыманы сёлета ў саўгасе, а другая лічба — мяса.

Я стаю на высокім ганку вялікага саўгаснага клуба. Вечар. Шматлікія вуліцы, якія рэжуць на роўныя квадраты пасёлка, заліты электрычным святлом. З адчыненых дзвярэй льецца мяккая мелодыя вальса. А пад музыку думаецца лягчэй.

Гляджу я на новыя дамы з бляшанымі і шыфернымі дахамі, на слупы з туга нацягнутымі драгамі і думаю: вялікая сіла — чалавек. Дваццаць год назад прыйшоў на пустэчу і сваімі рукамі ўзвёў 800 дамоў, дзве школы, 6 магазінаў, пасадзіў парк і пачаў жыць па-новаму, багата. І які дурань паверыць брахунам захаду, што нашы людзі мараць пра вайну. Яны жыць хочучы!

Мікола СЕРГІЕВІЧ

Саўгас «Дзесяцігоддзе БССР»,
Любанскае вытворчае ўпраўленне.

МАРЫЙЧЫНА ШЧАСЦЕ

У той вечар яе сяброўкі ад'язджалі ў горад—хто працаваць, а хто вучыцца. Марыйка не тужыла і не вельмі хвалявалася. Яе не цягнула ў горад, не клікалі далёкія дарогі. Можна таму, што гэтых далёкіх дарог шмат было ў яе дзяцінстве. Гэта былі цяжкія дарогі вайны. Давялося хадзіць па чужых вёсках, па лясках і балотах, дзе хаваліся ад фашыстаў. І толькі калі вайна адкацілася далёка ў той бок, адкуль прыйшоў вораг, Марыйка са сваёй матуляй вярнуліся ў родныя мясціны. Ішлі лесам, знаёмай дарогаю, а калі падняліся на ўзгорак, убачылі: вёскі няма. Яе спалілі гітлераўцы. На тым месцы, дзе была вёска Карма, стаялі чорныя камяны, гойдалася абгарэлае голле дрэў...

Трэба было пачынаць новае жыццё. Марыйка дапамагала маці, чым магла. Паступова становілася на ногі разбураная вайной гаспадарка. Людзі пачалі будавацца. Бацька Марыйкі не вярнуўся з вайны, але з дапамогаю калгаса яны таксама пабудавалі сабе новы дом. І калі вясной зацвіталі сады, Марыйка ведала: у гэтым харакце ёсць доля і яе працы.

Мацнеў калгас, падрасцала дзяўчына. Ужо яна разам з маці хадзіла на працу. Рабіла ўсё: і палала, і капала, і жала, і малаціла. Аднаго разу Марыя даведася, што на ферму патрэбна даярка. Пайшла да брыгадзіра Сяргея Лычкоўскага:

- Вазьміце мяне даяркай.
- Моладзі мы заўсёды рады,—адказаў той.

Амаль першай прыходзіла Марыйка на ферму і апошняй пакідала яе. Заўсёды ў адзін і той жа час карміла, даіла і паіла кароў. Марыя ведала: паклапаціся аб каровах, яны больш дадуць малака.

Бывала, што і спрачацца прыходзілася на ферме. Асабліва часта даставалася ад яе падвочыкам, якія не ў час прывозілі корм.

Шчырая праца, любоў да сваёй прафесіі далі станоўчыя вынікі. За першы год работы ад кожнай каровы яна надала 2000 кг малака. Знамянальным для даяркі быў мінулы год. У калгасе імя Калініна яна дабілася самых высокіх паказчыкаў па надою малака—амаль па 2400 кг ад кожнай замацаванай за ёю каровы. І ў тым, што калгас займае адно з першых месц па Калінкавіцкаму ўпраўленню па надоях малака, ёсць не малая заслуга і Марыі Краўцовай. А ў шостым годзе сямігодкі даярка абавязалася яшчэ больш атрымаць малака. Мы верым, што яна даб'ецца свайго, бо ў яе руплівыя рукі і гарачае маладое сэрца.

...Поезд шпарка імчыць наперад. Ля акна сядзіць Марыя Краўцова. Яна вяртаецца дадому з абласной нарады перадавікоў сельскай гаспадаркі, вязе каштоўны падарунак. Перад вачамі праплываюць знаёмыя з дзяцінства малюнкi: лясны і сенажаці, калгасныя палі, сады і вёскі. І шчаслівая Марыйка, што засталася працаваць у калгасе, што пракладвае працоўны след на роднай зямлі.

І. БЕЛЫ

Камісар А. Н. Захарава. Партрэт мастака В. Цвірні.

З год назад у друку прамільгнула паведамленне: экспазіцыі Цэнтральнага музея Савецкай Арміі папоўніліся новымі экспанатамі. Сярод іх—паходны кацялок, кашушок і запісная кніжка. «Сёння мяне назначылі камісарам палка,—першы запіс, унесены ў кніжку,—я ведаю, мне будзе цяжка. Бо мне, жанчыне, трэба быць лепшым камісарам, чым мужчыну...» Кажух, паходны кацялок і запісная кніжка належалі камісару 255-га Рагачоўскага палка (пазней перайменаванага ў брыгаду) Аляксандры Нічыпараўне Захаравай. Жанчыне-камісару. Трэба мець надзвычайны характар, каб заслужыць і з гонарам пранесці гэтае званне праз вайну. Такі характар у Аляксандры Захаравай. Характар, народжаны рэвалюцыяй. Выхаваны Савецкай уладай. Гартаваны партыяй.

* * *

— Хлопцы, паклічце камісара, прашу...

Ён ляжаў на вазку, і саматужны партызанскі «транспарт», абабіўшы сотні кіламетраў лясной ціліны, вытрымаўшы за сваё жыццё не адну блакаду, здавалася, вось-вось рассыплецца пад цяжарам яго вяліз-

нага, яшчэ пяць мінут назад дужага і здаровага цела.

— Паклічце камісара!

— ...а-р-а-а,—пракацілася па калоне людзей, па лесе, павісла ў паветры...

— Я слухаю вас.

— Таварыш камісар, вы мне дапаможаце? Я буду жыць? Скажыце праўду, толькі праўду... Я вам веру... Я памятаю, там, пасля Друці...

— Мы дапаможам вам, лянжыце спакойна. Знойдзем хірурга самага лепшага, самага вопытнага.

...Халодная стала ўжо рука, што яшчэ нядаўна моцна сціскала руку камісара, шпарчэй рухаўся вазок—цяпер ужо не трэба баяцца, што кожная выбойна на дарозе прынясе раненаму дадатковы боль... А камісар усё ідзе і ідзе ўслед... «Я вам веру... Я ж памятаю, як было пасля Друці». А што, што асаблівага было тады? Звычайны эпизод звычайнага партызанскага жыцця. І камісар не ўспамінае, камісар толькі ідзе, ідзе ўслед за вазком...

Але цяпер, праз гэтулькі год можна ўспомніць, што было там, «пасля Друці».

Якая яна сёння, Друць, прыток Дняпра? Напэўна ціхая, лагодная рэчка. У яе затоках ляніва варочаюцца з боку на бок

КАМІСАР ПАЛКА

тлустыя карасі, пакуль не выплюхне іх вудачка рыбалова на бераг, ходзяць на паплавах чароды гусей... А тады, позняй восенню сорок трэцяга, калі сюды падышлі партызаны, вымушаныя за некалькі сутак без адпачынку перабазіравацца з абжытых мясцін у новы лясны масіў, непрыветна, ох, як непрыветна сустрэла іх Друць. Перапраўляцца давялося на до-світку... Такого не ўбачыш у сённяшніх кінафільмах, не ўбачыш і на палотнах мастакоў... З грузам, са зброяй ідуць людзі па ледзяной вадзе. Ззаду, спераду, злева і справа рвуцца снарады, міны, пеніцца і бурліць свінцовая Друць. А людзі ідуць... Ідуць без панікі, без крыкаў і стогнаў... Больш моцныя вяртаюцца на бераг яшчэ і яшчэ раз, выносяць на руках раненых.

Што гэта было тады? Гэта было выпрабаванне ўсіх самых высокіх рыс характару людзей. Гэта быў масавы гераізм. Некалькі тысяч людзей адразу. І... выпрабаванне характару самога камісара. Там, дзе не пайшлі іншыя, ідзі ты, калі трэба... Там, дзе разгубіліся самыя моцныя, будзь спакойнай і выносливай ты... Ты — камісар!

А потым, пасля пераправы, калі дабраліся да больш-менш зацішнага месца, здарылася вось што. Партызаны кідаліся на зямлю — не маглі ісці далей. Ляжаць некалькі тысяч чалавек, ляжаць амаль што на ваках у моцна ўзброенага фашыскага гарнізона. Людзі знясілелі, і, здавалася, ніякая сіла няздольна іх зараз падняць на ногі. Нават пагроза смерці: з хвіліны на хвіліну можа пада-спець авіяцыя праціўніка. Ды і каб артылерыю падцягнуць, не надта многа часу патрэбна.

— Таварышы, дарагія, уставайце! Яшчэ крышку пацярпіце! Яшчэ толькі крышку!

— Не чапай нас, таварыш камісар. Потым...

І толькі аднаго баяніста Колю Чуркіна неяк яшчэ ўдалося ледзь не сілком падняць на ногі.

— Сыграй, Коля, рускую!

— А хто ж, таварыш камісар, танцаваць будзе? — праціраючы вочы, яшчэ толкам не разабраўшы, у чым справа, пытаецца ён.

— Танцаваць буду я, Коля...

...Адзін за другім узнікаюць партызаны галовы, вось ужо

заварушыліся, сусед будзіць суседа. А баяніст іграе... Вось ужо некалькі чалавек падняліся на ногі, а за імі астатнія. Цяпер ужо музыка становіцца паходным маршам і вось ужо ўвесь лагер рушыў у дарогу. Рушыў, бо камісар, які толькі што танцаваў пад баян, таксама быў знясілены бяссонніцай і цяжкім паходам.

Характар, народжаны рэвалюцыяй... Яе біяграфію можна было б пачынаць так, як пачынаюцца часам казкі. Жыла-была на вёсцы дзяўчынка. У сем гадоў засталася без маці, у трынаццаць — без бацькі. На яе руках засталіся два малодшыя браты і сястра. А былі ў той час гады бурныя, галодныя і халодныя — ішла грамадзянская вайна. Дзяўчынка арала і касіла, прала і ткала, хадзіла па кавалак хлеба з адной вёскі ў другую, была парабчанкай. І сапраўды, як у казцы, перанесла ўсё: і нядобрую мачыху, і лютую сваякроху, і смерць мужа, і цяжкую хваробу ад голаду. І з гэтага пекла выйшла прыгожай, дужай, вясёлай і гордай, гатовай да канца абараняць сваю чалавечую годнасць, сваё права на жыццё. Характар, народжаны рэвалюцыяй!

Выхаваны Савецкай уладай... Яна ўвайшла ў жыццё амаль што непісьменна, адзінокая, з дзіцем на руках. Ні кала, ні двара. То былі першыя гады Савецкай улады, час лікбезаў, бурных сходаў, камсамольскіх ячэек. І ў гэтым узрушаным моры новых чалавечых узаемаадносін, у станаўленні чалавечых характараў і пайшла па жыцці Шура Захарава. Паступіла на педагагічныя курсы, стала настаўніцай, потым — інстытут, потым партыйная работа... А потым — вайна.

Гартаваны партыяй... Лектар абкома Аляксандра Захарава сустрэла вайну ў камандзіроўцы, у пагранічнай вайскавай часці чытала лекцыю аб міжнародным становішчы... Колькі ж было іх, дарог адступлення, дарог адчаю і роспачы, і дарог, з якіх пачыналася барацьба ў тыле ворага, такіх розных для кожнага. У Аляксандры Захаравай была — свая... «Бежанка Шура» — так называлі яе на вёсцы — згуртавала групу падпольшчыкаў, звязалася з партызанскім атрадам і прыйшла ў атрад ужо як загартаваны воін.

І калі аднойчы на сходзе камандзіраў вырашалі, каго на значыць камісарам палка, і камандзір брыгады Фёдар Тарасевіч заявіў: «Я прапаную Аляксандру Захарава», ніхто не ўскінуў здзіўлена бровы, ніхто не спытаўся: «А чаму жанчыну?»

Яе ведалі, ёй давяралі.

І потым бывала так... Назаўтра бой, заўтра вось гэтаму атраду трэба будзе выканаць самую складаную, самую небяспечную аперацыю. Камандзір атрада ідзе ў зямлянку, дзе разам з іншымі жанчынамі-партызанкамі ў такіх жа незайздросных «лясных умовах» жыў камісар палка.

— Прыйдзі да маіх байцоў, таварыш камісар, пагавары з імі...

...Ёсць аратары дасканалыя, ёсць такія, што «громам» свайго голасу трымаюць у руках аўдыторыю, наэлектрызоўваюць, гіпнатызуюць яе. А чым «трымала ў руках», «наэлектрызоўвала» сваю лясную аўдыторыю камісар Захарава? Не, не тыя гэта словы «трымала ў руках», «наэлектрызоўвала»... Проста была ў гэтай жанчыны такая сіла, што кожнае яе слова, па-жаночаму мяккае і спакойнае, па-камісарску цвёрдае і палымянае, грэла і ўздыхала людзей. На подзвіг. На бой. На суровыя выпрабаванні.

«...У лесе мне споўнілася сорок гадоў. Але я не толькі не адчувала сваіх год, я была поўна нейкай новай сілай, не ведаючы стомы, ездзіла конна, лёгка пераносіла нашы маланкападобныя паходы. А якой гордасцю напаўнялася сэрца, калі, бывала, імчыш на кані ўперадзе калоны са сваім ардынарцам-дзяўчынай пад баявым чырвоным сцягам. А за плячыма сіла, магутная, узброеная сіла людзей, гатовых на любое выпрабаванне, здольных на любы подзвіг». Няхай жа гэтымі словамі з успамінаў самой Аляксандры Захаравай і закончыцца наш расказ пра баявыя гады камісара. Каб такой яна і засталася ў вашым уяўленні, жанчына-камісар — на кані з разгорнутым чырвоным сцягам, а «за ёю сіла, гатовая на подзвіг»...

Яшчэ толькі некалькі слоў пра чырвоны партызанскі сцяг.

...— Атрад, смірна! Да вынасу баявога партызанскага сцяга падрыхтуйся!

Піянерам далі ў музеі святую рэліквію — баявы партызанскі сцяг толькі на некалькі гадзін, спецыяльна для такога выпадку. Сёння ў іх на зборы прысутнічае камісар той брыгады, якой належаў гэты сцяг — Аляксандра Нічыпараўна Захарава. Яна яшчэ нічога не ведае, для яе гэта будзе неспадзявана. Вось-вось яна сустрэнецца са сцягам... Замерлі ад хвалявання хлопчыкі і дзяўчынкі, застылі ў строгім раўненні атрады. А яна падыходзіць ужо да сцяга, прыпала губамі да чырвонага палотнішча, прастрэленага ў некалькіх месцах кулямі, і маўчыць, маўчыць доўга, здаецца, цэлую вечнасць. Не зварахнуцца і дзеці. І можа сённяшні жывы ўрок гісторыі заменіць ім многія і многія старонкі падручнікаў. Дык вось як ваявалі нашы бацькі і дзяды! І бабулі нашы таксама!

А. УЛАДЗІМІРАВА

Такой вось прыйшла да камісара палка дваццатая вясна вызвалення Беларусі.

Фота П. Нікіціна.

Гарыць Жлобін, падпалены фашыстамі...

Мы хочам, каб мірнае неба не знала пажараў вайны

— Ваюйце, дзеткі, і варочайцеся здаровыя дадому... — так выпраўляла беларуская маці — сялянка з вёскі Дзямідаўшчына Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці Анастасія Пятроўна Шыш у партызанскі атрад свайго сына Сямёна — камандзіра атрада імя Кірава і унука Пятра — байца гэтага ж атрада.

3 партызан, з лесу — да родных папалішчаў.

Такім пакінулі пры адступленні старажытны Полацк гітлераўцы.

Полацк сёння. Гэта — будынак гасцініцы.

Спалена і знішчана была фашыстамі вёска Касцюкі, што на Барысаўшчыне. У гэтым шалашы тулілася сям'я калгасніка В. Курковіча з сямі чалавек.

Пасля вайны адбудаваўся і расквітнелі Касцюкі.

1941 год. Спалены фашыстамі Мінск.

З кожным годам прыгажэе наш Мінск. Мост цераз раку Свіслач.

Яшчэ некалькі год назад яго не было нават на карце. А сёння вольна так забудовваецца адзін з самых маладых гарадоў краіны — беларускі Салігорск.

Вуліца Кірава ў пасляваенным Віцебску.

Расказвае непадкупны сведка — фотааб'ект. Здаецца, цяжка нават паверыць, што мінула ўжо дваццаць год... Дваццаць год з таго дня, як адгрымелі апошнія гарматныя залпы на беларускай зямлі, як з палёгай уздыхнула скаваная і спаленая агнём пажараў Беларусь, як з руін і попелу паўставалі нашы гарады і сёлы, як гаіў раны на целах зямлі і на людскіх сэрцах час.

Гаіў... Але які час здольны загіць раны ў сэрцах маці, што не дачакаліся з вайны сыноў? Які час можа вярнуць без пары пасівелым удовам іх растаптаную вайной макоў?

Вось чаму ўсе сумленныя людзі свету хочуць, каб мірнае неба не знала пажараў вайны.

Мінскі напрамак

Вызваленню Беларусі прысвечан раман Івана Мележа «Мінскі напрамак» напісаны на гарачых слядах падзей. Зараз, у сувязі з 20-годдзем з дня вызвалення беларускай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, рэдакцыя змяшчае ўрывак з гэтага рамана. На старонках, якія мы друкуем у гэтым нумары, расказваецца пра тое, што адбылося трэцяга ліпеня 1944 года пры вызваленні Мінска.

Іван МЕЛЕЖ

(Урывак з рамана)

Неўзабаве пасля таго, як танкісты і пяхацінцы ўварваліся ў горад з боку Маскоўскай магістралі, да Мінска падышлі нашы часці і з поўначы.

Тут, на паўночнай ускраіне, таксама пачаліся баі. Выбіваючы ворага з дотаў і дамоў, нашы салдаты пачалі ачышчаць і гэтыя кварталы горада.

З поўначы ж за горадам танкавае злучэнне маршала Ротмістрава, якое заняло Лагойск, абыходзіла нямецкія пазіцыі, пераразаючы апошнія шляхі адыходу ворага з Мінска.

Амаль тады ж танкі ўвайшлі і на паўднёва-ўсходнюю ўскраіну. Разам з пяхацінцамі яны рушылі па вузкіх вуліцах,

расстрэльваючы нямецкія заслоны і агнявыя кропкі.

Не зважаючы на страляніну немцаў з парка, Юрый Туравец разам з другімі пяхацінцамі з дывізіі Шчарбацюка пераправіўся ўброд цераз Свіслач.

Узняўся на ўзгорак...

Вось і цэнтр Савецкай. Горы камення і пустыя каробкі. Юрый мімаволі сціснуўся і нахмурыўся, нібы ад болю. Яму адразу прыпомніўся далёкі чэрвеньскі дзень, у той блакітны дзень у першы раз бамбілі горад. Юрыя бамбёжка застала ў прыцэля. Вяртаючыся дахаты, ён убачыў на месцы дома высокую дзікую строму сцяны і гару камення...

Адтуль, з-пад абломкаў, адкапалі нежывую маці...

Адсюль зусім недалёка тое месца... Тут думкі Юрыя ўраз перамяніліся, бо, як толькі ён і іншыя пяхацінцы выйшлі з-за будынка, што побач з Домам Чырвонай Арміі, і падаліся паўз скверык і між дрэў далей, спераду аднекуль ударыла кулямётная чарга.

Прынікшы да дрэва, сержант стаў узірацца ў прагаліну, у якую віднеліся руіны дома на рагу Ангельска і Савецкай і прамавугольныя абрысы кінатэатра «Чырвоная зорка». Кулямёт біў, відаць, адтуль, ад кінатэатра.

Пяхоты было тут многа, і ледзь толькі здарылася затрымка, увесь скверык стаў вельмі хутка запаўняцца байцамі. Падышоў сюды і Паўлоўскі, які адразу, разабраўшыся, у чым справа, загадаў Праворнаму з узводам абысці кінатэатр злева і «вымесці» кулямётчыкаў...

Юрый адным з першых прабіраўся між гор камення, паўз абломкі сцен. Ён цяпер тут амаль нічога не пазнаваў, такім гэта было непадобным на тое, што ён помніў.

Будынак «Чырвонай зоркі» гітлераўцы спалілі, але каменная лесвіца і бетонныя столі, якія выгнуліся ўніз, былі цэлыя. Юрый, нарыхтаваўшы аўтамат, разам з Шарыфутдзінавым і іншымі стаў уздымацца па лесвіцы.

У калідоры яны сустрэліся з трыма гітлераўцамі, якія беглі насустрач. Адзін з іх, маленькі, шыракатвары, адхіснуўшыся назад, раптам выхапіў з-за пояса гранату і замахнуўся.

Але яго папярэдзіла аўтаматная чарга — спрытны, быстры Шарыфутдзінаў, амаль не цэлячыся, выпусціў некалькі патронаў. Гітлеравец пераламаўся ў поясе і асеў на пачарнелы, патрэсканы бетон. Яшчэ адзін гітлеравец узяў рукі, а трэці кінуўся наўцёкі, але не паспеў прабежы і дзесятка крокаў, як упаў мёртвы.

Калі рабаваты сібірак Пятых высунуўся ў пакой, адкуль толькі што чулася кулямётная страляніна, яму адразу ж прыйшлося адскочыць.

Адтуль некалькі разоў запар стрэлілі з пісталета.

Маленькі чарнавокі Шарыфутдзінаў прамармытаў на сваёй мове нешта пагрознае. Ён уставіў у гранату запал, улучыў зручную хвіліну і шыбнуў гранату ў пакой.

Услед за Пятыхам Юрый зазірнуў у пакой: адзін кулямётчык ляжаў нерухома і ціха на бетоне, падварнуўшы пад сябе рукі, другі, што быў з пісталетам, знік.

— Чорт, дзе ж ён мог падзецца?

Але шукаць яго не сталі, спяшаючыся хутчэй выбрацца адсюль, каб не адстаць ад сваіх.

На Ленінскай вуліцы Юрый убачыў тую сцяну, якая засталася ад дома, дзе была калісьці іх кватэра.

Сцяна стаяла, як і тады, тры гады назад. Як яна выстаяла? Што гэта там, на другім паверсе, на іх балконе? Вазон! Той, які маці вынесла з пакоя ў свой апошні дзень?

Кожны куток тут што-небудзь прыгадвае... Але мацней усяго быў успамін пра гібель маці. Быццам яна загінула толькі некалькі хвілін таму...

Мінуўшы Ленінскую, Юрый перайшоў на другі бок Савецкай. Па вуліцы, па ру-

інах ланцужкамі, россыпам ішлі пехацінцы.

Іх бачыў Юрый і на пляцы Волі, які быў добра відаць адсюль цераз руіны. Адтуль, з пляца Волі, на Савецкую выпалі дзве «трыццацывёркі», якія ўпэўнена і непаспешліва пасунуліся ў бок універмага.

Калі пехацінцы падышлі да высачэзнага сіняватага будынка ўнівермага, ва ўзводзе Праворнага паявілася некалькі незнаёмых. У іх былі чорныя пагоны. Па мінашкальнах, якія неслі два з іх, Юрый здагадаўся, што гэта сапёры.

— Мы да Дома Урада... Спецыяльнае заданне... — растлумачыў сваю місію адзін з іх, старшыня з вострымі вусамі.

Юрыю да гэтага прыходзілася па ўсёй Савецкай бегчы адно па руінах. Гмах Дома Урада, велічны і стройны, паўстаў перад ім, нібы добры, даўно чаканы прыяцель.

«Цэлы!»

Насупраць Дома Урада, цераз вуліцу, пачынаў гарэць будынак. З ніжніх паверхаў, дзе раней размяшчаліся магазіны, клубамі шыбаў дым...

Юрый, трымаючыся на ўсякі выпадак бліжэй да сцяны хаткі, каля якой яны стаялі з Праворным, не вытыркаючыся вельмі, акінуў вачыма частку плошчы, што трэба было ім зараз перабегчы: перад Домам цягнулася высокая, густа пераплеценая дротавая агароджа. Наперад прайшло два танкі, лязгаючы па бруку і пыхкаючы сінім дымком.

Праворны загадаў урывацца ў Дом. Але як толькі некалькі пехацінцаў выткнуліся на плошчу, з-за Дома Урада — зблізку — разанула доўгая кулямётная чарга. Байцы адбеглі назад.

Тады Праворны, каб не губіць марна людзей, парашыў абысці Дом Урада з тыльнага боку, з двара. Байцы па-за касцёлам хутка і непрыкметна падабраліся да высачэнных стромкіх сцен. Старшыня з адным сапёрам узбеглі на круты ганак прыбудовы. Яны пачалі аглядаць дзверы, правяраючы, відаць, ці не мініраваны.

Следам за імі ўзняўся дужы, рабаваты Пятых. Прыкладам аўтамата ён высадзіў аконную раму побач з дзвярамі і кінуўся ў сярэдзіну пакоя. За ім ускочыла яшчэ некалькі чалавек.

Ён падаўся ў дзверы, сарваныя з верхніх петляў, гатовыя, здаецца, упасці, і апынуўся на вузкай лесвіцы, што падымалася ўгару. Некалькі байцоў кінуліся па лесвіцы, але Юрый спыніў іх. Ён загадаў павярнуць у дзверы, што былі насупраць на пляцоўцы.

Перад Юрыем адкрылася вялікая паўкруглая зала з мармуровымі калонамі і

радамі драўляных крэслаў, якія стаялі таксама паўкругам. Гэта была зала пасяджэнняў.

Мінуўшы ружовыя калоны, — там, дзе ідуць лесвіцы ўгару і ўніз, пехацінцы неспадзеўкі наткнуліся на чалавека ў цывільнай вопратцы, які бег з цокальнага паверху.

Байцы пагрозна ўзнялі аўтаматы. Чалавек жа невядома чаму з палёгкай шумна ўздыхнуў, — было відаць, як з яго хударлявага, жаўтаватага твару, з запалых строга-шэрых вачэй адразу спаўцень насцярожанасці.

— Ну, нарэшце! Дачакаўся!

— Вы хто?

— Я? Электрамандэра... — і дадаў, што ён падпольшчык, прабраўся сюды па заданню камандзіра партызанскага злучэння. — Адным словам, маю загад ахоўваць Дом...

— Дом мініраваны? — коратка кінуў старшыня-сапёр.

— Мініраваны.

— Чым?

— Авіабомбы. Тол.

— Ведаеце сістэму праводкі?

— Так, але не ўсю. Частку правадоў я толькі што перарэзаў.

— Пакажыце, дзе яны, — сапёр, махнуўшы сваім, каб ішлі следам, падаўся разам з мандэрам. На хвілінку затрымаўся: — Лейтэнант, загадай ачысціць паверхні!.. Можна гітлераўцы дзе зашыліся. Ды скажы сваім, каб хадзілі асцярожна, калі хочучь быць цэлымі!

...Ціха і мёртва было на лесвіцах і ў калідорах, па якіх ішлі насцярожаныя, незвычайна маўклівыя пехацінцы.

Усе сачылі з надзеяй і трывогай за кожным рухам якога-небудзь сапёра, які тупае тут жа. А раптам не ўдасца там размініраваць? І зараз, праз момант... Не, не — не трэба думаць пра гэта. Ім удасца, удасца.

Гулка тупаюць боты па дубовым паркеце, у пустых калідорах. Эх, якая даўкая, важкая гэта цішыня! Ідзеш нібы не па калідоры, а па мінным полі.

Доўга ішлі яны так, правяраючы пустыя калідоры, лесвіцы, аглядаючы незлічоныя пакоі, то са сталамі, з канторскімі шафамі, то з радамі нар і ложкаў. Паранейшаму панавала цішыня, і паранейшаму не адыходзіла ад людзей трывога.

Толькі на сёмым ці на восьмым паверсе прыйшло заспакаенне. Прыбег знізу сапёр і сказаў, што Дом будзе жыцц. Правады ўсе перарэзаны. Міны цяпер не ўзарвуцца...

Як тут узрадаваліся гэтай вестцы! Некалькі байцоў падхапілі сапёра і ўскінулі ўгару. Радаваліся і за сябе, за сваё

шчасце, і за тое, што Дом — цэлы.

— Ну, цяпер стаяць яму, стаяць. Мільён гадоў!

— Выжыў, прыгажуні!..

Агледзеўшы іншыя пакоі, яны апынуліся на даху будынка.

Тут, убачыўшы перад сабою вялікае неабсяжнае мора нябеснага блакіту, лагоднага, празрыстага, з рэдкімі, лёгкімі воблачкамі, Юрый спыніўся, як зачараваны.

Горад ляжаў унізе, быццам на рэльефнай карце. Дзе-нідзе ўзнімаліся ўгару дымы — адны заспакоены, на зыходзе, другія густымі панурымі вірамі. За горадам Юрыю віднеліся зялёныя і жаўтаватыя ўзгорчатыя палі, сіняваты лес, далёкая воданаярная вежа, агорнутая гарчай смугою.

Грудзі яго захлыналіся ад шырыні, ад прастору.

«Нашае!..» — падумаў ён задаволены.

Пазіраючы адсюль на горад, Юрый можа ўпершыню ў гэты дзень адчуў радасць новай, вялікай перамогі. Радасць яго была шырокая, як гэтая залітая сонцам неаглядная прастора, што адбірае вочы.

Поруч затрашчалі аўтаматы, якія прымусілі яго азірнуцца, — ён убачыў узрушаных сваіх салдат з узнятымі ў руках аўтаматамі.

«За наш Мінск!» — сказаў, усміхаючыся, чарнавокі Шарыфутдынаў. Юрый таксама падняў свой аўтамат.

На плошчу паміж Домам Урада і домам насупраць увайшлі самаходкі.

Яны ішлі адна за адной на адлегласці, спакойна і ўпэўнена...

Нашы пехацінцы выцягвалі з сутарэнняў, з розных сховішчаў тых, хто спрабаваў схавацца.

Тым часам да Мінска падыходзілі войскі Першага Беларускага фронту. Наперадзе былі танкісты Бахарава і Панова, якія дзень назад занялі Пухавічы.

3-га ліпеня яны падышлі да паўднёвай ўскраіны Мінска. Тут генерал-маёр Шчарбацюк спаткаўся з чарнявым усмешлівым палкоўнікам-танкістам.

— Адкуль? — запытаўся генерал-маёр.

— Ад Пухавіч, простым кірункам...

— Першы Беларускі... — генерал-маёр раптам парывіста і моцна абняў танкіста.

— А мы — ад Барысава.

Байцы і камандзіры з многіх палкоў, брыгад і дывізій Трэцяга Беларускага святкавалі сустрэчу з войскамі Ракасоўскага.

Гэта была вялікая падзея. Два франты закрылі круг вакол нямецкіх часцей, што былі ў Беларусі, адрэзалі ім апошнія шляхі адступлення...

Так утварыўся «Мінскі кацёл».

ФЯДОРА

(Прыгонная сялянкі Фядора Міронава — геранія 1812 года)

У маскоўскім гістарычным архіве захоўваецца справа № 4079, дакументы якой расказваюць пра гераізм маладой беларускай прыгоннай сялянкі, адважнай партызанкі-разведчыцы Фядоры Міронавай.

Камандуючы авангардам корпуса графа П. Х. Вітгенштэйна, камандзір шостай дывізіі, генерал-лейтэнант Уластаў (авангард корпуса размяшчаўся ў сяле Белым, за 18 кіламетраў ад Полацка) не раз даручаў адважнай Фядоры перайсці лінію фронту, па акупіраванай французамі тэрыторыі прайсці ў Полацк і прынесці ад полацкіх партызан пісьмовыя звесткі аб становішчы і размяшчэнні французскіх войск.

Такія даручэнні Фядора Міронава «выконвала з вялікім стараннем, не шкадуючы свайго жыцця, — піша ў пасведчанні, выдадзеным Міронавай 28 лістапада 1815 года ў Люцыне, генерал-лейтэнант Уластаў, — за што не атрымала ніякай узнагароды і сама ніколі не напамінала аб ёй».

У Кобрыне 15 ліпеня 1812 года быў разбіты 4-тысячны атрад напалеонаўскай арміі. У гонар гэтага праз сто гадоў быў пабудаваны помнік.

Фота П. Нікіціна.

Удзельнік Айчынай вайны 1812 года, ваенны міністр П. П. Канаўніцын таксама адзначыў гераізм беларускай сялянкі Фядоры Міронавай.

Як вядома, корпус графа П. Х. Вітгенштэйна займаў пазіцыі на Віцебшчыне (у тым ліку і ў Полацкім павеце) на працягу цэлага лета 1812 года, з'яўляючыся заслонам ад французскай арміі тагачаснай сталіцы Расіі — Пецярбурга. Бітва за вызваленне Полацка адбывалася на працягу трох дзён (6, 7, 8 кастрычніка). Два корпусы французскай арміі пад камандаваннем маршалаў Удзіно і Г. Сен-Сіра не змаглі стрымаць націск рускіх салдат, і Полацк быў вызвалены ад акупантаў. Вызваленне Полацка стала часткай вялікага кутузаўскага плана разгрому армій Напалеона. 26 кастрычніка быў вызвалены ад акупантаў Віцебск, а 24 лістапада 1812 года Напалеон у адзенні польскага афіцэра ўцёк са Сморгоні ў Парыж...

Арміі Напалеона былі разгромлены.

Скончылася Айчынная вайна.

Фядора Міронава, якая ў час вайны жыла ў вёсцы Падуршчына на Полаччыне, апынулася ў Пецярбургу. Што занесла яе ў сталіцу?.. Магчыма, Міронавай па загаду яе памешчыка Ануфрыя Іванавіча Сухазанета прыйшлося ісці ў сталіцу, каб там будаваць панскі дом на адной з цэнтральных вуліц горада...

У 1816 годзе Фядора Міронава звярнулася да ваеннага міністра П. П. Канаўніцына з просьбай адзначыць яе заслугі ў час Айчынай вайны 1812 года і дапамагчы ёй, прыгоннай сялянцы, якая знаходзіцца ў крайняй беднасці. Нарэшце яе ўзнагародзілі сярэбраным медалем і пяцістамі рублямі ў асігнацыях.

Прайшло яшчэ тры гады...

Кавалер медаля «За карыснае» на аненскай стужцы Фядора Міронава заставалася прыгоннай сялянкай. І толькі 2 студзеня 1820 года, праз восем гадоў пасля свайго гераічнага подзвігу, Фядора Міронава была вызвалена з-пад прыгону разам са сваёй сям'ёй.

Вось пра што расказала архіўная справа № 4079, якая праляжала на паліцы звыш ста пяцідзесяці гадоў.

...У адным з гарадскіх будынкаў горада Паставы групен-фюрэр фон Цуг сабраў сваіх афіцэраў. Ён паведаміў, што Паставы абраны для стварэння вучэбнага цэнтра фарміруючыхся часцей СС.

— За гэты горад можна не турбавацца, — заявіў фон Цуг. — Тут ёсць і парадак, і поўная пакорнасць насельніцтва.

Гаворачы гэта, эсэсаўскі генерал, напэўна, папярхнуўся б, калі б даведаўся, што іменна ў гэты дзень і ў гэту ж гадзіну ў Паставах адбыўся яшчэ і іншы сход.

На ўскраіне, у маленькім доме рабочага-камуніста Дзмітрыя Валаснога сабралася група хлопцаў і дзяўчат. Тут іх сустрэла Ганна Маслоўская, былая наборшчыца раённай друкарні. Ёй, члену райкома камсамола, было даручана правесці першы падпольны сход маладых патрыётаў.

Пытанне было адно: як змагацца з ворагам. Толя Віткоўскі, хлопец смелы, гарачы, прапанаваў пайсці ўсім у лес, да партызанаў. За гэта ж выказалася і яго сястра, Ніна, і Маша Пранько. Але вось слова ўзяў камуніст Валасны.

— У горадзе, — сказаў ён, — таксама патрэбны надзейныя людзі. Мы павінны ведаць пра кожны крок фашыстаў.

Так у «спакойных і пакорных» Паставах нарадзілася падпольная камсамольская арганізацыя. Сакратаром выбралі Ганну Маслоўскую.

Э. РАЗОЎСКИ

...Да Паставаў вораг падышоў хутка, яшчэ ў канцы чэрвеня. Горад ужо апусцеў, калі з аэрадрома, размешчанага па суседству, прывезлі групу раненых лётчыкаў. Суправаджаць іх у тыл узялася Ганна Маслоўская. З апошнім поездом павезла яна гэтых людзей на ўсход.

Пад Віцебскам поезд спыніўся. Далей пуці не было, яго разбурыла варожая авіяцыя. Прыйшлося выгрузіць раненых на глухім паўстанку. І тут, нарэшце, Ганне пашанцавала. Яна сустрэла камандзіраў-танкістаў, і яны дапамаглі ўладкаваць лётчыкаў у медсанбат. Самой жа прапанаваў застацца ў танкавай часці санітаркай. Дзяўчына згадзілася б, але ў штабе яна сустрэла партыйных работнікаў са свайго раёна, якія фарміравалі партызанскі атрад. Яны ведалі Маслоўскую і таму прапанаваў ёй вярнуцца ў Паставы, звязацца з камсамольцамі, якія там засталіся, і стварыць падпольную арганізацыю.

Заданне старэйшых таварышаў — камуністаў яна выканала: камсамольская арганізацыя ў горадзе была створана!

І вось цяпер новае заданне: дзяўчына павінна была ўладкавацца ў швейную майстэрню, што абслугоўвала эсэсаўцаў, і збіраць звесткі аб ворагу.

У швейную майстэрню Ганна ўладкавалася хутка — дапамог Дзмітрый Валасны, які працаваў ужо апальшчыкам у казармах, занятых эсэсаўцамі. Спачатку дзяўчына толькі асвойвалася з абстаноўкай, прыглядалася да людзей, якія акружалі яе. Потым узялася за сапраўдную справу. Уначы Ганне і Толіку Віткоўскаму ўдалося прабрацца ў друкарню і пад носам у вартавога вынесці шрыфт. Абсталяваўшы падпольную друкарню, яна ўзялася за прывычную работу: набірала і вярстала лістоўкі, сама ж і друкавала іх.

А раніцай Ганна прыходзіла ў майстэрню і зноў была ціхай, пакорнай работніцай. Але слых яе чуйна лавіў кожнае слова, сказанае эсэсаўцамі і паліцаямі. Так яна даведалася, што фашысты задумалі знішчыць усё яўрэйскае насельніцтва, сагнае імі ў гета. Камсамольцы-падпольшчыкі своечасова прынялі меры для выратавання соцень людзей. Зрабіўшы падкоп, яны памаглі ўцячы з гета многім вязням і прывялі іх у Казянскі лес, дзе тады ўжо дзейнічаў партызанскі атрад.

У той жа швейнай майстэрні дзяўчына даведалася і аб падрыхтоўцы карных экспедыцый супраць партызан. Зразумела, партызаны былі своечасова папярэджаны.

Мінула некалькі месяцаў. Гітлераўцы прывыклі ўжо бачыць у сваёй швейнай майстэрні ціхую і палахлівую дзяўчыну-беларуску. Маслоўская не выклікала ў іх падзэрэння.

Для барацьбы з партызанамі фашысты спрабавалі сфарміраваць часці з жыхароў акупіраванай тэрыторыі, галоўным

адважных

чынам з ураджэнцаў заходніх раёнаў Украіны і Беларусі. Сярод тых, хто пайшоў на службу да захопнікаў, было нямала здраднікаў і проста крымінальных злачынцаў. Але былі ў гэтых часцах і іншыя людзі, ашуканыя фашыскай прапагандай, захопленыя і дэмаралізаваныя. Вось сярод іх Ганне і даручылі весці агітацыйную работу.

Гэта вельмі рызыкоўная справа.

Але Ганна рызыкавала жыццём не дарэмна. Падпольная арганізацыя сярод тых, каго гітлераўцы рыхтавалі ў карнікі, расла і мацнела. На парадак дня стала пытанне аб паўстанні.

Дзень паўстання быў прызначан. 14 мая ў горадзе ўспыхнула перастрэлка. Салдаты з часці РВА перабілі афіцэраў і пакінулі казармы. Вялікую групу паўстаўшых Маслоўская прывяла ў лес, да партызанаў.

А сама Ганна? Ёй, вядома, нельга ўжо было вяртацца ў Паставы. Камандаванне партызанскай брыгады прызначыла яе камісарам маладзёжнага атрада імя А. Пархоменкі.

Для дзяўчыны пачалося новае жыццё, ляское, партызанскае. Яна ўдзельнічала ў многіх баях і аперацыях. І заўсёды дзейнічала смела, рашуча, знаходліва, як і належыць камісару.

Запомніўся налёт на гарнізон у сяле Палессе, дзе фашысты стварылі склад зброі і амуніцыі для карных экспедыцый.

Перш чым пачаць бой, Маслоўская пайшла ў разведку. Пераапрутаная ў адзенне сялянкі, яна абышла ўсё сяло. Фашысты размясціліся ў школе, ператварыўшы яе ў казарму. Вакол будынка выкапалі траншэі. Цяпер яны паставалі. Але затое ў дзоце, які перагароджваў самы зручны падыход да казармы, увесь час знаходзіліся кулямётчыкі.

Уначы партызаны пачалі падыходзіць да сяла. Аднак кулямётчыкі, што дзяжурылі ў дзоце, пачулі шлах у кустах і адкрылі агонь. Трэба было дзейнічаць неадкладна. Інакш аперацыя магла сарвацца. Ганна падбегла да дзота і кінула ў амбразуру гранаты. «Кішэнная артылерыя» справілася выдатна: гітлераўцаў перабіла, а кулямёт пакінула. Перазарадзіўшы яго, дзяўчына адкрыла агонь па казарме, з якой адстрэльваліся фашысты.

Смелыя і ўмелыя дзеянні камісара забяспечылі атраду поспех. Варожы гарнізон быў поўнасю разгромлены. Партызаны захапілі багатыя трафеі, у тым ліку і скрыні з мінамі.

Міны... Яны вельмі спатрэбіліся партызанам. Летам 1943 года савецкія войскі перайшлі ў наступленне. Гітлераўцам прыйшлося кідаць на фронт усё новыя і новыя дывізіі. Па чыгунках Беларусі ўдзень і ўначы ішлі варожыя эшалоны. І тады Цэнтральны Камітэт нашай партыі паставіў перад партызанамі

задачу: парушыць камунікацыі праціўніка. Ва ўсіх атрадах былі створаны групы падрыўнікоў.

Упершыню масавыя дыверсіі на чыгунках, названыя потым «рэйкавай вайной», былі зроблены ў ноч на 3 жніўня. Тысячы беларускіх партызан удзельнічалі ў гэтых аперацыях. І сотні эшалонаў з тэхнікай ворага ляцелі пад адхон.

Рух на чыгунках быў паралізаваны. А калі гітлераўцам, нарэшце, удалося яго аднавіць, партызаны ў верасні правялі другі, яшчэ больш буйны тур «рэйкавай вайны».

Выканала сваю задачу і група, якую ўзначальвала Маслоўская. Праўда, спачатку ёй не заўсёды спадарожнічаў поспех. Фашысты былі вельмі асцярожныя: перш чым адправіць эшалон, пасылалі на лінію дрызіны з мінерамі. А тыя хутка знаходзілі і абясшкоджвалі міны, устаноўленыя партызанамі.

Каб падобных пралікаў не было, падрыўнікі выбралі іншы спосаб дзеянняў. Ён быў звязаны з большай рызыкай, але затое дазваляў біць ворага напэўна. І тут камісар Маслоўская першай падала прыклад.

...Лес, што рос ля чыгункі, фашысты высеклі. Ганне, якая яшчэ з начы хавалася ў невялікім хмызняку, нельга было нават паварушыцца. Час цягнуўся вельмі марудна. Эшалона з салдатамі і тэхнікай усё не было. Магчыма, разведчыкі памыліліся? Але што гэта за лёгкі стук? Дрызіна... На ёй аўтаматчыкі і мінеры правяраюць пуць, аглядаюць мясцовасць.

Дрызіна аддалілася. Неўзабаве здалёку паказаўся поезд. Ён імчаўся хутка. Гэта добра: затармазіць не паспее. Дзяўчына ўся напружылася, нібы перад рашаючым скачком. Прыкінула адлегласць да пезда. Трыста метраў, дзвесце, сто... Пара! Яна адным махам узбегла на насып, паставіла на рэйкі міну і хутчэй назад, далей ад лініі. А ззаду ўжо грукачеў выбух.

Такім вось дзёрзкім спосабам, які патрабаваў велізарнай вытрымкі і адвагі, Ганна пусціла пад адхон тры варожыя эшалоны.

Нямала яшчэ баявых спраў зрабілі камісар Маслоўская і яе таварышы. Гітлераўцы не раз спрабавалі акружыць і знішчыць атрад імя Пархоменкі. Але гэта ім не ўдалося.

.

Радзіма высока ацаніла адвагу і мужнасць сваёй вернай дачкі. Неўзабаве пасля вызвалення ад захопнікаў Пастаўскага раёна Ганну Іванаўну Маслоўскую выклікалі ў Маскву, у Крэмль. І там 29 верасня 1944 года — гэты дзень яна не забудзе ніколі! — ёй уручылі ордэн Леніна і Залатую Зорку Героя Савецкага Саюза.

(Скарочаны нарыс з кнігі «Герані вайны»)

Уся сям'я налгасніка Нічыпара Цярэнцьевіча Рыдлеўскага ў грозныя дні вайны стала на абарону Радзімы. Два сыны змагаліся з ворагам у часцях Савецкай Арміі. У баі пад Арлом загінуў афіцэр-танкіст Аляксандр Нічыпаравіч. Загінуў на полі бою і радавы Уладзімір Нічыпаравіч. Падняўся на свяшчэнную партызанскую барацьбу супраць гітлераўскіх прыгнятальнікаў і шасцідзясяцігадовы Нічыпар Цярэнцьевіч. Са сваімі дочкамі Ольгай і Зінаідай ён змагаўся з ворагам у радах партызан брыгады Лявонава.

Гэты здымак зроблен у мястэчку Чарэя Віцебскай вобласці ў дзень, калі народныя месціўцы злучыліся з перадавымі часцямі Савецкай Арміі. Тады ж Нічыпар Цярэнцьевіч з гонарам выканаў і сваё апошняе баявое заданне. Добра ведаючы родныя лясы, ён глухімі палявымі дарогамі правёў танкавую групу ў тыл ворага.

Яго дачкі Ольга і Зіна спачатку былі ў атрадзе сувязнымі, потым сталі медсёстрамі, выносілі з поля бою раненых партызан.

Зараз Ольга Нічыпараўна працуе ў горадзе Брэсце інспектарам аблвыканкома. Зінаіда Нічыпараўна — настаўніца Крычынскай школы Барысаўскага раёна.

ПАД

НАГАМІ

потым старых усё ж адпусцілі. Шукаюць цябе. Ідзі, дачка, ідзі хутчэй...

Але ісці было нельга. Толькі праз тры дні, паведаміўшы сувязным падпольных груп аб правале явачнай кватэры ў Савацеевых, Тамара пайшла з горада.

...Першым, каго ўбачыла яна ў партызанскім атрадзе, быў Іван. Ён стаў на пасту з закінутым за плячо аўтаматам. Глянула Тамара на брата — і расплакалася. Бяссонныя ночы, трывога за жыццё бацькі, маці, братоў зусім змучылі яе.

На наступны дзень падвечар камісар Дзмітрый Ляпёшкін выклікаў Тамару ў штаб. Распытаўшы пра ўсе падрабязнасці арышту бацькоў, братоў, пра становішча ў горадзе, ён асцярожна заўважыў:

— Ведаю, што ў Бабруйску цябе шукае гестапа. Ходзяць чуткі, што на рынку нават аб'ява вывешана. Маўляў, хто апазнае і ўкажа — маркамі заплацяць... І ўсё ж трэба тэрмінова зноў устанавіць сувязь з падполлем горада... Пойдзеш?

— Калі трэба, пайду, — проста адказала Тамара.

У тую ж ноч яна накіравалася ў Бабруйск...

Пазней па заданню партызанскага штаба ёй яшчэ не раз даводзілася быць у акупіраваным гітлераўцамі горадзе. Праз варожыя пасты яна праносіла лістоўкі, газеты, інструкцыі сувязным падпольных груп, дастаўляла ў атрад каштоўныя даныя аб праціўніку. Разам з партызанамі хадзіла на падрыў чыгункі, удзельнічала ў многіх баях з ворагам.

* * *

Гэта ўсяго толькі кароткі расказ аб баявой дзейнасці аднаго з членаў сям'і Савацеевых — Тамары Іванаўны. За баявыя заслугі перад Радзімай яна ўзнагароджана двума ордэнамі Чырвонай Зоркі і медалем «Партызану Айчыннай вайны 1-й ступені».

Дваццатага чэрвеня 1942 года разам з жонкай Кацярынай Міхайлаўнай пайшоў у партызанскі атрад і 60-гадовы Іван Іванавіч Савацееў. За актыўны ўдзел у барацьбе з захопнікамі ён узнагароджан ордэнам Славы і двума баявымі медаламі. Кацярына Міхайлаўна таксама адзначана ўрадавымі ўзнагародамі.

Трое іх сыноў — падпольшчыкі Яўгеній, Аляксандр і Пётр загінулі героямі.

Н. СОКАЛАЎ

СЯМ'Я ПАТРЫЁТАЎ

„Гэта простая савецкая сям'я. Не шкадуючы свайго жыцця, пагарджаючы страх, кожны з яе членаў зрабіў усё магчымае для перамогі над ворагам.“

Д. М. ЛЕМЯШОНАК,
былы сакратар Бабруйскага
падпольнага райкома партыі“

Савацеевы перажывалі першую цяжкую страту. Гестапа арыштавала Яўгенія. Ён мужна перанёс усе катаванні, нікога не выдаў і загінуў. Іван Іванавіч яшчэ трымаўся, а Кацярына Міхайлаўна злягла ў пасцель. Гэта здарылася пасля таго, як аднойчы на рынку яна ўбачыла палцэйскага. Ён быў апрануты ў касцюм яе старэйшага сына. Глянула маці і... цяжка апусцілася на траву. Не трымалі ногі. Немы крык ледзь не вырваўся з грудзей. «Жэня, Жэнечка!.. Забілі л'хадзеі!»

А неўзабаве на вуліцы быў арыштаваны і малодшы сын, Іван. Толькі смеласць ды рашучасць выратавалі яго ад расстрэлу. Яму ўдалося ўцячы з турмы і пайсці ў партызанскі атрад.

Аляксандр і Пётр перайшлі на нелегальнае становішча. Гітлераўцы шукалі іх па ўсёму гораду. Аднойчы пад

раніцу браты прыйшлі дадому. Аляксандр атрымаў заданне — вывесці з горада ў лес вялікую групу людзей. І вось тут спатрэбілася дапамога сястры. Тамара павінна была ўдзень абысці ўсіх і назваць умоўленае месца збору.

Але выканаць заданне камандавання партызан Аляксандру так і не ўдалося. На двор увалілася чалавек дзесяць жандараў і два афіцэры:

— Бяжы агародамі! Папярэдзь усіх! — крыкнуў Аляксандр Тамары і, адскочыўшы ад акна, кінуў на двор гранату...

Тамара так і не выйшла ў той дзень з Бабруйска.

— У доме засада, — папярэдзіў яе сусед. — Аляксандр і Пётр цяжка ранены. Гітлераўцы павезлі іх у турму. Маці і бацьку таксама схапілі. Але

За тры гады вайны, з чэрвеня 1941 па ліпень 1944 гг. беларускія партызаны забілі і ранілі каля паўмільёна гітлераўскіх акупантаў і іх памагатых, пусцілі пад адхон 11 128 варожых эшалонаў і 34 бронепаязды, разграмілі 29 чыгуначных станцый, падарвалі і знішчылі больш 18 700 аўтамашын, збілі і спалілі на аэрадромах 305 самалётаў, падбілі 1355 танкаў і броне-машын, узарвалі 438 гармат рознага калібру, разграмілі 948 штабаў і гарнізонаў ворага.

ВОРАГА ГАРЭЛА ЗЯМЛЯ

За мужнасць і гераізм, праяўленыя ў барацьбе з гітлераўскімі захопнікамі на фронтах Вялікай Айчыннай вайны і ў тыле ворага, больш 370 тысяч беларусаў — воінаў Савецкай Арміі і звыш 100 тысяч беларускіх партызан і партызанак узнагароджаны ордэнамі і медалямі Савецкага Саюза; 295 воінаў-беларусаў і 74 беларускіх партызан былі ўдасцены высокага звання Героя Савецкага Саюза.

ДЗЯЎЧЫНА З ЛЕГЕНДЫ

Расказ былога сакратара Мінскага падпольнага абкома камсамола
Я. М. КАНАПЛІНА

Упершыню я сустрэўся з ёй у вёсцы Жукаўка. Памятаю, была непагодлівая асенняя ноч. Дождж, вецер. На двары ўвесь час стукалі веснічкі, да носіліся нейкія шолэхі. А часам выразна чулася, быццам хтосьці асцярожна і ціха стукае ў акно. Я выходзіў з хаты, доўга ўглядаўся ў густую цемру ночы... І тады трывожныя думкі прыходзілі ў галаву: «Ці не здарылася ўжо што з Галінай? Можна нарвалася на засаду?.. Не, не можа гэтага быць. Галіна вопытная падпольшчыца»...

Я шмат ведаў і чуў пра гэту смелую дзяўчыну.

Да вайны яна працавала ў Мінску, жыла з маці па вуліцы Чкалава. Калі ў горад прыйшлі фашысты, Галіна Сасіна пачала збіраць вакол сябе моладзь. Неўзабаве камсамольцы ўстанавілі сувязь з падпольным гарком партыі. Быў вызначан раён дзеяння іх групы, пастаўлена задача — весці разведку, рабіць дыверсіі ў раёне аэрадрома. Неацэнную дапамогу ім аказвалі чэхаславацкія хлопцы, якія ахоўвалі гэты аэрадром. Насільна мабілізаваныя ў гітлераўскую армію, яны не хацелі ваяваць супраць савецкага народа, гарэлі жаданнем змагацца з фашызмам. Уначы, калі ахову аэрадрома неслі чэхаславакі, падпольшчыкі ва ўмоўленым месцы праходзілі на тэрыторыю аэрадрома і ўстанаўлівалі ў самалётах ворага спецыяльныя магнітныя міны. Раніцай сцягвалі іх з крыжамі на крыллях падымаліся і ляцелі на фронт... Але назад яны ўжо не вярталіся. Гітлераўцы губляліся ў здагадках, у чым справа, чаму самалёты ўзрываюцца ў паветры?

Шалелі, лютавалі фашысты, а па вуліцах горада, з дома ў дом ляцела радасная вестка: «Чулі, учора яшчэ два самалёты не вярнуліся. Напэўна, хлусяць гітлераўцы. Не яны, а іх б'е і моцна б'е Чырвоная Армія!»

Пагаворвалі ў народзе аб падпольшчыках, аб бясстрашнай, няўлоўнай дзяўчыне, якую ніякая фашысцкая куля забіць не можа. Гэта, вядома, была легенда. Але нарадзілася яна іменна таму, што ў горадзе сапраўды дзейнічалі смела, адважна многа дзяўчат. Сярод іх была і Галіна Сасіна.

...Яна прыйшла толькі пад раніцу. Прывіталася, стомлена апусцілася на

лаўку. Глянуў я на яе: боты — у гразі, хустка, старэнняя фуфайка — усё прамокла да ніткі. Відаць, доўгая і нялёгкая была дарога.

Пра многае мы перагаварылі з Галінай у тую ноч. Савецкая Армія тады толькі-толькі вызваліла першыя раёны ў Гомельскай вобласці. І перад намі, падпольшчыкамі, стаяла задача — зрабіць усё, каб паскорыць разгром ворага на роднай беларускай зямлі. Я падрабязна распытаў Галіну пра іх справы на аэрадроме.

— Усё добра! У нас моцная сувязь з чэхаславацкімі сябрамі. Адна бяда — міны канчаюцца.

На жаль, у той час іх не было і ў нас. Тады вырашылі выкарыстаць для дыверсій тэрмітныя шары.

Праз два дні Галіна і яе сябры зрабілі дыверсію, пра якую потым яшчэ доўга-доўга ішла пагалоска ў народзе.

Уначы яны прабраліся на аэрадром і пачалі закідаць тэрмітныя шары ў фашысцкія самалёты. Гіганцкае полымя ўзвілося над аэрадромам.

І ўсё ж мы вымушаны былі загадаць Галіне тэрмінова пакінуць Мінск. Стала вядома, што жандары сочаць за ёй і вось-вось арыштуць.

Вывезці падпольшчыцу з горада ўзяўся чэх-капітан Конрад (на жаль, нам усё яшчэ невядома прозвішча гэтага героя). У капітана была свая машына.

Устаноўлена, што Галіна і Конрад выехалі раніцай. На ўскраіне горада машыну нечакана затрымалі жандары. Капітана тут жа схпілі і арыштавалі. Галіне цудам удалося ўцячы.

Удзень выйшлі з горада былое не-магчыма, і ёй нічога не заставалася рабіць, як чакаць надыходу ночы. Калі крышку сцямнела, Галіна вырашыла ўсё ж зайсці ў родны дом і развітацца з маці. Сябры адгаворвалі яе — а раптам там засада. Але яна не магла не развітацца з маці.

Праз руіны, агароды Галіна прабралася да роднага дома, адчыніла дзверы, зайшла ў калідор... І тут яе схпілі жандары.

Два тыдні катавалі камсамолку. Галіна загінула, але нікога не выдала.

Берлін. 1945 год. Танк «Баявая сяброўка» ля сцен рэйхстага. Гэты танк быў пабудаваны на асабістыя зберажэнні жонкі загінуўшага афіцэра Савецкай Арміі Акцябрскай Марыі Васільеўны. Мужная жанчына сама стала механікам-вадзіцелем гэтага танка. За адвагу і гераізм, праяўленыя ў баі ля саўгаса «Крынікі» Віцебскай вобласці ў студзені 1944 г., ёй пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Экіпаж танка, аднапалчане Марыі Васільеўны, закончылі свой баявы шлях у Берліне.

Лондан.

ковья стаўкі былі зніжаны на высокія прыбыткі. Багацеі заплацілі за год на 40 мільёнаў фунтаў стэрлінгаў менш падатку, чым у папярэднім фінансавым годзе. Вось чаму англійскія газеты ў дзень выхаду Белаі кнігі зрабілі сенсачыйнае паведамленне аб тым, што мільянераў стала больш. Але яны, на жаль, змоўчалі аб тым, ці зменшылася ў Англіі колькасць беднякоў.

Паводле законаў, у Вялікабрытаніі забаронена жабрацтва. Не працаваць мае права толькі той, у каго ёсць грошы. Усякі ж, у каго грошай на жыццё няма, працаваць абавязаны. Што ён робіць, гэта нікога не датычыць, як нікога не датычыць і тое, колькі яму за гэта плацяць. Калі чалавек поўзае на каленях па тратуары, каларовымі мялкамі малюе карціны, затым сцірае іх шматком і зноў малюе, гэта работа? Вядома. Калі хто-небудзь кінуў гэтаму чалавеку некалькі пенсаў, ці можна лічыць, што ён заплаціў за асалоду ад гэтага малюнка? Зразумела, можна. Няважна, што той, хто кінуў грошы,

МІЛЬЯНЕРЫ БАГАЦЕЮЦЬ, А БЕДНЯКІ?

Па вуліцах Плімута імчаць два аўтамабілі-таксі, упрыгожаныя зелянінай і аперазанымі стужкамі. Нейкая маладая пара бярэ шлюб, пачынае новае, сямейнае жыццё.

Дома маладых чакаюць віншаванні. Ці ўсе яны прынясуць радасць? Ці не здарыцца тое, што адбылося нядаўна з Рабертай Томлін з Саутгемптона? Пасля вяселля яе выклікаў да сябе дырэктар універсальнага магазіна «Тайрэл энд Грын», у якім яна працавала, і, павіншаваўшы з такой славай падзеяй, тут жа паведаміў пра тое, што фірма больш не мае патрэбы ў яе паслугах. Раберта Томлін не зрабіла ніякіх злачынстваў на рабоце. Уся яе «віна» заключалася ў тым, што яна пакахала 26-гадовага Дэвіда і выйшла за яго замуж. На бяду, Дэвід працаваў загадчыкам секцыі размешчанага амаль побач універсальнага магазіна іншай фірмы — «Вульф энд Халандэр». Гэты факт і з'явіўся падставай для звальнення Раберты Томлін.

— Мы не можам дапусціць, — сказаў ёй прадстаўнік кампаніі «Джон Льюіс партнэршып», якой належыць універсальны магазін «Тайрэл энд Грын», — каб нашы гандлёвыя сакрэты сталі здабыткам іншай канкурыруючай фірмы.

Так, замужжа ў Англіі можа з'явіцца падставай для звальнення з работы. І вельмі магчыма, што шлюбную пару, якая ехала па вуліцах Плімута, неўзабаве пасля вяселля чакаў падобны непрыемны сюрырыз.

Вясной у Англіі асабліва шмат вяселляў. І не толькі таму, што гэты час года называюць парой кахання. Часта закаханыя спяшаюцца ўступіць у шлюб яшчэ па адной прычыне. Падаткі на чарговы фінансавы год тут налічваюць у красавіку, і калі не паспяшацца, маладажонам прыйдзеца да будучай вясны выплачваць са сваёй зарплаты даволі вялікую лішнюю суму. А ўжо калі «шчасліўцам» з Плімута давядзецца рабіць вясельнае падарожжа на таксі, значыць, наўрад ці належаць яны да багатых сем'яў, для якіх сума падаткаў не мае істотнага значэння.

У той час, калі мне давядзецца падарожнічаць па Вялікабрытаніі, тут была апублікавана Белая кніга ўрада — штогодні даклад камісіі па ўнутраных прыбытках. Газеты сустрэлі яе вельмі красамоўнымі загалоўкамі: «Рэкордны год па падатках», «Мільянераў стала больш». Лічбы, прыведзеныя ў Белаі кнізе, сведчаць аб тым, што за апошнія 12 месяцаў брытанскія падаткаплацельшчыкі ўнеслі ў

дзяржаўную казну падаткаў больш, чым калі-небудзь раней за такі ж час. За гэты год яны заплацілі падаходнага падатку на суму, якая перавышае 2820 мільёнаў фунтаў стэрлінгаў — на добрую сотню мільёнаў фунтаў больш, чым у папярэднім фінансавым годзе.

А намячаючы бюджэт на 1963—1964 гады, урад шырока рэкламаваў зніжэнне падаткаў. Як жа так? Аказваецца, падат-

нават не зірнуў на малюнак. Юрыдычна — малючы не жабрак, а пенсы не міласціна. Вулічных мастакоў спрабуюць нават зрабіць своеасаблівай славу тасцю краіны — іх, так скажам, «рабочыя моманты» нават адлюстраваны на раскошна выддзеным праспектах, якія знаёмыя з Лонданам, у альбомах і на паштоўках.

А вось яшчэ адна «славу тасць» — вулічны аркестр. Той,

Бірмінгем — другі па велічыні горад Англіі. На здымках: злева — у цэнтры горада, справа — у рабочым квартале.

Фота В. Чуксеева.

які я бачыў на Оксфордстрыт, складаўся з шасці музыкантаў. Уласна кажучы, ігралі чацвёрка, двое астатніх — бязногія інваліды на мыліцах — збіралі плату за канцэрт. Ніхто, апрача хлопчыкаў, не спыняўся слухаць вулічных музыкантаў, паспешліва і хмура адварочваліся ад «касіраў» прахожых.

Але яшчэ больш цяжкае ўражанне робяць музыканты-адзіночкі. Для рэстарана «Тавісток», дзе мы абедалі ў Лондане, да нас падышоў стары з флейтай. У зашмальцаванай, залатанай кашулі, паношаным паліто. Ён нават не спрабаваў праіграць якую-небудзь мелодыю, не, ён выціснуў з флейты некалькі гукі, якія зразумелыя любому: дайце грошай.

Не, нельга на гэта глядзець абыхава!

На жаль, не толькі вельмі высокія падаткі, беспрацоўе, трагедыя адзінокай старасці з'яўляюцца цяпер праблемамі, якія хвалююць тысячы англічан. Растуць цэны. Нізкааплачваемым катэгорыям працоўных усё цяжэй зводзіць канцы з канцамі. Зусім нядаўна, у прыватнасці, падаражалі тарыфы за праезд у лонданскіх аўтобусах і метро. Праязныя білеты сталі даражэй на адзін пенс. На першы погляд сума нязначная. Аднак эканамісты падлічылі, што ў выніку гэтага жыхары Лондана, якія карыстаюцца гарадскім транспартам, зрасходууюць на праезд на 3 мільёны фунтаў стэрлінгаў больш, чым раней. Дарэчы, павышэнне транспартных тарыфаў адбылося ўслед за падаражаннем хлеба, электрычнасці, газу і квартплаты.

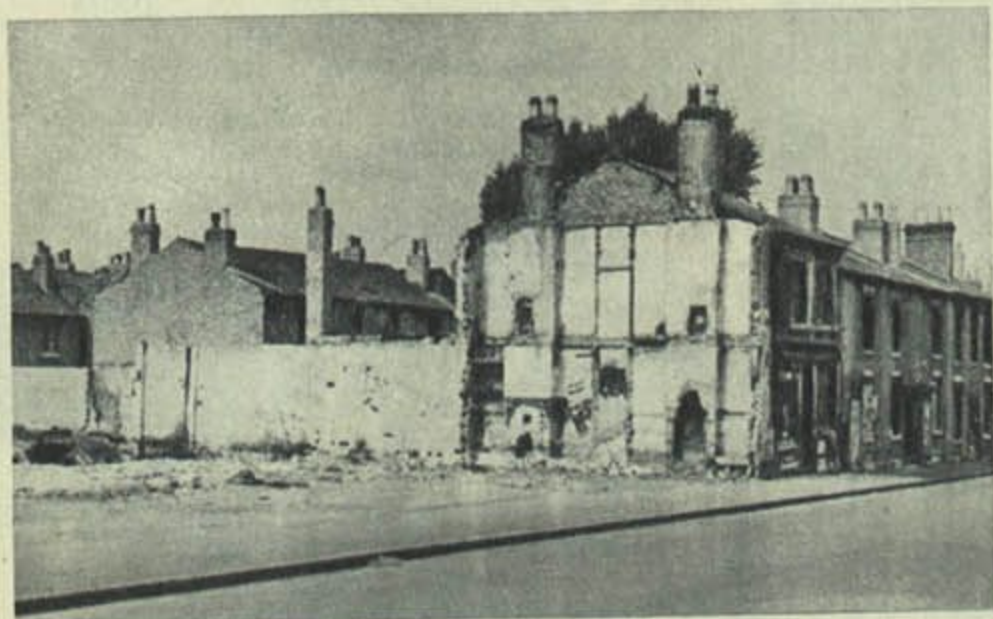
Аб жыллёвай праблеме неабходна сказаць асобна. Амаль адначасова са скандалам, які адбыўся з прычыны амаральных паводзін ваеннага міністра Проф'юма, у Англіі ўскрылася справа Рэчмана — гаспадара трушчоб, што нажыў багацце на здачы ў наём па спекуляцыйных цэнах халуп і падвалаў у лонданскіх трушчобах. У англійскай мове з'явілася нават

новае слова — «рэчманізм» для абазначэння самавольства домаўладальнікаў. Да абураючай спекуляцыі дамамі і зямельнымі ўчасткамі прывёў закон аб кватэрнай плаце, прыняты кансерватарамі. Не знайшоўшы вырашэння жыллёвай праблемы, урад больш чым калі б там ні было ўскладніў для рабочых магчымасць неяк палепшыць свае жыллёвыя ўмовы. Ён адмяніў кантроль над кватэрнай платай у многіх дамах і ліквідаваў субсідыі, якія атрымлівалі мясцовыя органы ў мэтах развіцця жыллёвага будаўніцтва. Паводле афіцыйнай статыстыкі, цяпер кожны чацвёрты англічанін жыве ў цяжкіх жыллёвых умовах.

Тры тысячы міль праехалі мы па Вялікабрытаніі, былі ў многіх вялікіх і маленькіх гарадах. І нідзе не бачылі, каб будаваліся новыя жылыя дамы. Будаўнічы кран — рэдкасць для краіны «ўсеагульнага дабрабыту». Затое часта ля абочын дарог убачыш цэлыя пасёлкі з домікаў на колах — аўтафургонаў, абсталяваных пад жыллё. У гэтых маленькіх доміках жывуць сем'і рабочых. Сушыцца на вяроўках бялізна, бегаюць дзеці. Летам, магчыма, і нядрэнна пажыць месяц-другі ў такім аўтафургончыку, калі стаіць ён дзе-небудзь у маляўнічай мясцовасці. Але большасць людзей жыве ў іх не ў перыяд дачнага сезону, а заўсёды, не маючы лепшага жылля. Як жыць тут з сям'ёй у зімовыя, халодныя месяцы! Што і казаць, радасць невялікая. Трэба яшчэ ўлічыць, што нават такое жыллё абыходзіцца вельмі дорага. Домік-фургон каштуе прыкладна 400 фунтаў стэрлінгаў. Гэта амаль паўгадавая сярэдняя заробатная плата рабочага. Ды яшчэ за зямлю, на якой стаіць фургон, трэба плаціць не меней фунта ў тыдзень. Такія выдаткі не кожнаму пад сілу.

Вось як выглядае на справе «квітнеючая краіна ўсеагульнага дабрабыту».

В. МІХАЙЛАЎ

АНТОНІНАВА ПЕСНЯ

Уладзімір ФЯДОТАЎ

Апавяданне

Мал. Ю. Архіпава.

Антон трактарыст. Арэ, сее, убірае. Любіць поле, неба, спевы птушак. А яшчэ ён любіць спяваць сам. Сядзе на свой трактар «Беларусь», уключыць хуткасць і дае волю голасу. Асабліва яму падабаецца «Марычка».

Спявае Антон больш для сябе, калі не лічыць Лёшкі, зменнага. Лёшка таксама любіць песні, але разбіраецца ён у іх, як сарока ў брыльянтах. Яму чым мацней крычыш, тым больш падабаецца. Дзівак! Не разумее, што для песні аднаго голасу мала, што трэба нешта яшчэ іншае. А вось, што яно — гэтае іншае, Антон і сам не ведае.

Не ведае ён і таго, што песня, і менавіта «Марычка», перавярне ўсё яго жыццё...

Здарылася гэта ліпеньскім надвечоркам. Антон як зараз памятае. Працаваў ён тады за Лёшку, кукурузу акучваў. Лёшка паехаў у райцэнтр электрабрытву купляць. Роўна тарахціць трактар, шапоча, хіліцца пад колы кукуруза. Пах ад яе прыемны, нібы ад майскіх ландышаў, проста аж грудзі распірае. Ну як тут не заспяваеш. І Антон зацягнуў:

«В'ється, наче змійка, неспокійна річка,
Туліцца блізка да падніжжа гір,
А на тому боці, там жыве Марічка
В хаті, што сховалася ў зелени бір...»

Сівая варона, што стомленая спякотай драмала на ўзмежку, спалохана ўзняла сухую дзюбу і таропка пакалыхала ў жоўты лубін. Узнялася і павісла ў паветры чародка маладых шпакоў. На суседнім полі, нібы па камандзе, падняліся ад зямлі стракатыя постаці жанчын і ўставіліся ў той бок, адкуль плыла Антонава песня.

Двойчы праехаўшы з канца ў канец поля, Антон спыніў трактар. Песня абарвалася. Над зялёным разлівам зноў загойдалася духмяная цішыня. Толькі гурчыць матор. Антон выцер хусцінкай потны лоб, задаволена ўсміхнуўся. Сонца яшчэ высока. Пакуль вернецца Лёшка, можна дайсці аж да той старой грушы...

Раптам напрактыкаваны слых Антона ўлавіў у маторы нейкі ляскат. «Мусіць, ад перагрэву адышлі клапаны. Вось даеду да сцяжынікі. Трэба будзе адрэгуляваць», — рашыў ён.

...Узяўшы са скрынкі патрэбны ключ, Антон скочыў на сцяжынку.

— Ой, — вінавата ўскрыкнуў ён. — Выбачайце...

На сцяжыніцы ў двух кроках ад трактара стаяла дзяўчына. Антон ледзь не збіў яе з ног.

— Я чула, як вы спявалі, — замест прывітання прагаварыла дзяўчына. — Голас добры, а спяваць не ўмееце...

Ад нечаканасці Антон аж раскрыў рот: хто яе просіць слухаць яго спевы? Скасавурыўся нядобра ў бок дзяўчыны і прыкусіў язык. На яго глядзеў мілы тварык з пухлымі падфарбаванымі вуснамі і роўненькім носікам. Вялізныя адкрытыя вочы яе пляскаліся сінню. Антон адразу адчуў, як іх разліў захлынуў яго і павалок у сваё бяздонне.

...— Чаму не ўмею? — чырванеючы да вушэй, прамармытаў ён. — Лёшка казаў, што добра...

— А хто такі Лёшка?

— Мой зменны, сябар.

— Зразумела, — засмяялася дзяўчына. У віры яе вачэй заскакалі сонечныя зайчыкі.

Ад гэтага смеху Антон разгубіўся канчаткова. «Вось дурань, —

аблаяў ён сябе ў думках,— знайшоў аўтарытэт на каго спасылацца — на Лёшку.

— Давайце пазнаёмімся,— прыкмеціўшы збянтэжанасць хлопца, прапанавала дзяўчына і першая працягнула маленькую моцную руку з нафарбаванымі пазногцямі.— Міра.

— Антон,— назваўся той, падаючы дзяўчыне шырокую далонь, што нагадвала лапчаты культыватар.

— Вельмі прыемна,— прагаварыла Міра.— А спяваць вы будзеце. Папрацаваць над голасам толькі трэба. Калі жадаеце — прыходзьце вечарам у клуб. Я там цяпер працую.

Разгублены нечаканай сустрэчай, Антон доўга ўзіраўся на сцяжынку, па якой пайшла Міра. У гэты дзень ён больш не спяваў. Усё пазіраў то на гадзіннік, то на сонца. Яму здалося, што з таго моманту, як пайшла Міра, спыніўся час. Хутэй бы вечар...

Лёшка прыйшоў раней на цэлую гадзіну. Электрабрытву не купіў, разабралі. Настрой яго быў сапсаваны, а тут яшчэ Антон разбурчаўся, што позна з'явіўся. «А якое позна, калі рана,— дзівіўся Лёшка.— Заўсёды выгаворваў, чаму прыходжу раней часу, а сёння якая яго муха ўкусіла?»

...Міра сустрэла Антона, як старога знаёмага. У клубе былі дзяўчаты і хлопцы. Хто спрабаваў голас, хто дрынкаў на балайцы. Клубны баяніст Рома, схіліўшыся над баянам, выскрыпваў «Марычку».

— Увага,— пляснула рукамі Міра.— Зараз пачнём развучваць украінскую песню «Марычка». Запываць будзе вось ён.— Дзяўчына паказала на Антона.— Рома, ты гатоў?

У Антона трывожна затрапятала сэрца, адразу перасохла ў горле. Адна справа спяваць там, у полі, і зусім іншая тут...

— Пачалі!.. Тры, чатыры...

«...А як з хаты выйде, на порозі стане,
Аж блищить красою широчинь рікі...»,—

нейкім чужым дрыготкім голасам цягнуў Антон. Ён не слухаў акампанементу, фальшывіў, нават пераблытаў словы. Стараўся ад усёй душы, а атрымлівалася, як у маладога пеўня, які толькі спрабуе кукарэкаць.

— Нічога, добра,— пахваліла Міра.— Толькі трэба больш душы. Вось слухайце,— звярнулася яна да Антона.

Міра выйшла наперад, паправіла залатыя завіткі прычоскі і заспявала. Моладзь, што набілася ў клуб, прыціхла. Аграном Сава так і застыў з каралевай у руцэ, якой збіраўся аб'явіць шах каралю праціўніка. Здавалася, што ў асветленую залу заляцеў жаўрук і рассыпаў звонкія трэлі.

«...А як усміхнецца, ще й з-пад лоба гляне,

«Хоч скачи у воду» — кажуть парубки...»

«За такую не толькі ў ваду, а ў сальарку скочыш...» — падумаў Антон. Дадому ў гэты вечар ён прыйшоў позна. А назаўтра зноў быў у клубе.

Карыстаючыся правам старэйшага, Антон пачаў працаваць удзень, а начную змену «падарыў» Лёшку. Той пакарыўся.

У сольнай справе Антон рабіў поспехі. Міра была задаволена. Яму б радавацца, а ён ходзіць унурыўшыся, нібыта што згубіў.

Песня песняй, а закахайся Антон у Міру... А тая нібы нічога не прыкмячае. Смяецца, жартуе, а як дадому ісці, то абавязкова з дзяўчатамі. Пастаіць Антон на парозе клуба, праводзіць Міру вачыма, уздыхне і пакрочыць адзін.

А тут яшчэ Лёшка дыверсію рыхтуе. Не хоча працаваць ноччу і баста. Кажэ: «Ты будзеш з дзяўчатамі гуляць, а я што, наняты пыл глытаць, ды яшчэ ноччу, калі людзі спяць. Я таксама вось вазьму ды і пачну вершы пісаць, вазьму ды зраблюся паэтам. Толькі хто тады на трактары працаваць будзе? І наогул, мне здаецца, што ты выбраў арэшак не па сваіх зубах...»

Лёшка, безумоўна, меў рацыю, але згадзіцца з ім Антон не мог. Насуперак фактам ён спадзяваўся на ўзаемнасць дзяўчыны.

— Гм,— хмыкнуў аднойчы Лёшка, абвёўшы позіркам пануюрую постаць сябра.— Навошта сябе так даводзіць? Патрэбен ты ёй, як леташні снег. Яна, брат, дзяўчына, што трэба. А ты хто? Трактарыст. Ад яе адэкалонам пахне, а ад цябе за кіламетр сальаркай прэ. Песнямі ты яе не завабіш... Вунь аграном каля яе ўвіхаецца, кожны дзень гальштукі мяняе і то нічога. Упамінак пра агранома ўкалоў Антона.

— Хопіць,— абарваў ён гаворку Лёшкі.— Прапагандыст знайшоўся. «Песня... Аграном»... Пылі лепей дахаты...— Антон не дагаварыў, адпусціў счাপленне і ледзь не наехаў на Лёшку.

— Дурань! — скочыўшы ўбок, крыкнуў той і паказаў кулак.

Дома Лёшку не спалася. Усе думаў пра Антона, Міру і, наогул, каханне. Сам ён яго не прызнаваў. Упэўніўшыся, што так хутка не засне, Лёшка падняўся, накінуў на плечы пінжак і выйшаў на вуліцу. Прыслухаўся. Там, дзе павінен гурчаць трактар Антона, было ціха.

«Напэўна, на запраўку пайшоў,— падумаў Лёшка.— Пайду зірну, што зараз яго фіфа робіць. Можэ з аграномам песні развучае». Усунуўшы рукі ў рукавы пінжака, ён паклыпаў па вясковай вуліцы ў напрамку клуба. За думкамі не прыкмеціў, калі ўзышоў на ганак. Толькі тут убачыў, што ў клубе няма святла. На дзвярах вісеў замок.

— Канешне, з ім, з гэтым ненавісным Савам,— зрабіў вывад Лёшка і наўпрасткі, па бульбоўніку, пашыбаваў са сваім адкрыццём да Антона.

Крыўда за сябра сціскала горла. Засопшыся, ён выбраўся на знаёмую сцяжынку. Вось і трактар. Дзе ж Антон? Лёшка зазірнуў пад колы — няма. «Мусіць, па гаручае пайшоў». Ён заспяшаўся да заправачнай.

...Насустрач Лёшку, узяўшыся за рукі, ішлі двое. Антона Лёшка прызнаў адразу, а вось хто ішоў з ім другі, маленькі! «Няўжо... Міра? Ну, канешне, яна! — ледзь не закрычаў ад здзіўлення Лёшка.— Вось табе і Антон, вось табе і песня!»

Не падаўшы голасу, Лёшка даў задні ход і апынуўся каля трактара.

Праз мінуту адтуль данёсся пераможны гул матора.

ДАРАГАЯ РЭДАКЦЫЯ!

Прашу Вас апублікаваць мае пісьмо на старонках часопіса. Магчыма, яно дапаможа мне знайсці пляменніка Кірзева Аляксандра Іванавіча — сына майей сястры.

У 1945 годзе я здала Шуру ва ўзросце 5—6 гадоў у Віцебскі дзіцячы дом (па Суражскай шашы).

Нарадзіўся ён у вёсцы Курашчане былога Суражскага раёна Віцебскай вобласці.

Маці Шуры — мая родная сястра — была расстраляна фашыстамі ў 1942 годзе. Бацька яго таксама загінуў — на фронце.

Адвезла я Шуру ў дзіцячы дом у кажушку, на нагах у яго былі лапцікі. Магчыма, ён памятае што-небудзь са свайго дзяцінства: ён хадзіў, напрыклад, лавіць з дзядзькам Лёшам рыбу. У дзядзькі Лёшы не было адной рукі. А магчыма, Шура памятае, як хадзіў да сваёй бабулі па малако ў вёску Курашчане праз рэчку Касілю...

Вельмі даўно шукаю я свайго Шуру і ўсё ніяк не магу знайсці.

Дарагія чытачы! Можна хто-небудзь з Вас ведае Кірзева Аляксандра Іванавіча. Не адмоўце мне, напішыце па адрасу: Віцебская вобласць, Лёзненскі раён, Суражскі сельсавет, вёска Церахава, Карпуненка Феадосіі Пятроўне.

ВОСЬ ЯК НАС АБСЛУГОЎВАЮЦЬ!

Многія рабочыя нашага завода жыўць далёка ад прадпрыемства і таму не маюць магчымасці абедаць дома. Аднак ні пры заводзе, ні па суседству стالовай не было, і ім даводзілася заставацца без гарачай стравы.

Нарэшце пытанне вырашылі. На сродкі завода пабудавалі памяшканне стالовай. І калі ў лютым яна адкрылася, радасці рабочых не было мяжы. Але неўзабаве многія адмовіліся ад паслуг стالовай. Чаму так здарылася? Магчыма, сталовая дрэнна абсталявана ці стравы нясмачныя? Не.

Справа ў тым, што адміністрацыя Вілейскага гархарчпрамгандлю, якой падпарадкавана сталовая, на наш погляд, неабгрунтавана аднесла яе да другой катэгорыі. Стравы ў ёй адпавядаюць па такой жа цане, як у рэстаране. Напрыклад, порцыя расольніку каштуе 24 капейкі, каўбасы смажанай — 36 капеек, катлета з гарнірам — 31 капейка і г. д. Між іншым, сталовая працуе на самаабслугоўванні.

Дрэнна складзен і распарадак работы стالовай. Яна працуе з 11 да 19 гадзін. Рабочы ж дзень на заводзе з 8 раніцы да 16 гадзін.

Няўжо кіраўнікам гархарчпрамгандлю невядома, што адкрытыя пры прадпрыемствах сталовыя павінны працаваць у найбольш зручны для рабочых час. І цэны ў іх не могуць быць рэстаранныя. Менавіта дзеля гэтага ж завод і ўзяў на сябе некаторыя расходы па ўтрыманні стالовай, як, напрыклад, забеспячэнне вадой, электраэнергіяй, ацяпленнем і г. д.

Дырэктар гархарчпрамгандлю тав. Журава спасылалася на тое, што, маўляў, не дазваляе зрабіць гэта абласное ўпраўленне гандлю. Так гэта ці не, але заводская сталовая адкрыта для рабочых, і цэны ў ёй павінны быць адпаведныя.

П. АПЯЦЕНАК,
майстар АТК Вілейскага рамонтнага
завода.

ЗАЛАТЫЯ РУКІ ШВАЧАК

Пакідаючы швейнае атэльє, Ганна Чугунова і Ірына Макаренко яшчэ раз спыніліся ля парога і яшчэ раз падзякавалі. Каму? Швачцы Соф'і Трыгубавай ці яе сяброўцы па працы Клары Казлоўскай, якая аб нечым

раіцца з закройшчыкам Барысам Комам?

— Гэта падзяка вам усім, — кажуць закройшчыцы. — У вас кожны заслугуе вае яе...

З выдатным настроем дзесяткі закройшчыцы штудзёна пакідаюць швейнае атэльє № 6 гомельскай фабрыкі «Індпашыўадзенне». Сумленныя людзі працуюць тут. Ёсць майстры з вялікім вытворчым стажам, многа і маладых спецыялістаў. Але цяжка назваць прозвішчы лепшых: тут усе добра працуюць. Вось чаму ў прыёмным пакоі нярэдка можна пачуць такія словы:

— Не, тут не сапсуюць вопратку. Клары Міхайлаўне Казлоўскай у атэльє першай прысвоілі званне «Майстар залатыя рукі».

Для лепшага абслугоўвання сельскага насельніцтва ў дзень прыёму заказу робіцца першая прымерка. Тэрміны ж наступных прымераў узгадняюцца з самімі закройшчыкамі. Але нярэдка ў той або іншай дом прыходзіць паведамленне аб дэтэрміновым выкананні заказу.

Разнастайныя заказы па пашыву і ремонту жаночага і мужчынскага адзення выконвае калектыў атэльє і дабіваецца добрых паказчыкаў.

М. СЕРДЗЮКОУ

г. Гомель.

Вялікую работу праводзіць жаночы савет па Першамайскай вуліцы г. Мінска, які ўзначальвае Валянціна Якаўлеўна Кісялёва. Жансавет стварыў пры домакіраўніцтве дзіцячы пакой. Тут ёсць цацкі, кнігі.

На здымку: актывістка жансавета А. Стасеева віншуе Сярожу Касалапава з днём нараджэння.
Фота П. Нікіціна.

АД ЧАГО ЗАЛЕЖЫЦЬ РОСТ

Вобраз незвычайна высокага «дзядзькі Сцёпы» з аднайменнага твора С. Міхалкова з дзяцінства знаёмы кожнаму з нас. Памятаем мы і захапляючыя расказы аб самых маленькіх людзях — ліліпутах, сярод якіх нямае таленавітых артыстаў.

Што ж з'яўляецца прычынай такога інтэнсіўнага, як у «дзядзькі Сцёпы», або малага, як у ліліпутаў, росту?

Як вядома, у жывым арганізме ёсць залозы ўнутранай сакрэцыі, або, як іх яшчэ называюць, эндарынныя залозы. Прадукты, якія выпрацоўваюць залозы ўнутранай сакрэцыі, адыгрываюць выключна важную ролю ў жыццядзейнасці арганізма і называюцца гармонамі (ад грэчаскага слова гармао — узбуджаю). Гармоны ўплываюць на рост, развіццё і фарміраванне арганізма, абумоўліваюць асаблівасці полу, рэгулююць абмен рэчываў і аказваюць уплыў на дзейнасць розных унутраных органаў і нервовай сістэмы.

Зразумела, што парушэнне нармальнай дзейнасці залоз унутранай сакрэцыі выклікае ў чалавека рад сур'ёзных захворванняў.

Да залоз унутранай сакрэцыі адносяцца: мазгавы прыдатак (гіпофіз), шчытападобная залоза, наднырачнікі, палавыя залозы і інш.

Адна з важнейшых функцый арганізма чалавека — рост у значнай ступені залежыць ад дзейнасці гіпофіза.

Для росту новых клетак неабходны бялкі. Гармон росту, уплываючы на бялковы абмен, павышае інтэнсіўнасць іх утварэння ў арганізме. Калі па якой-небудзь прычыне павышаецца дзейнасць гіпофіза і павялічваецца ўтварэнне гармона росту, то гэта прыводзіць да ўзмоцненага росту — гігантызму. Гігантамі лічаць людзей, рост якіх вышэй двух метраў.

Пры недаразвіцці або паражэнні гіпофіза змяншаецца выпрацоўка гармона росту, бялкоў для будовы цела ўтвараецца недастаткова, а гэта абумоўлівае нізкі або карлікавы рост. Карлікам прынята лічыць дарослага чалавека, рост якога ніжэй 130 см у мужчыны і ніжэй 120 см у жанчыны. Гэтае захворванне характарызуецца і недаразвіццём палавых органаў. Хворыя звычайна выглядаюць старэй сваіх год у сувязі з заўчасным старэннем. У гіпафізарных карлікаў разумовае развіццё не парушана. Сярод

іх нярэдка сустракаюцца даволі здольныя людзі, якія займаюцца разумовай працай.

На рост таксама ўплывае гармон шчытападобнай залозы — тыраксін. Пры яго недахопе ў арганізме, у выніку ўроджанага недаразвіцця або паражэння шчытападобнай залозы дзеці адстаюць у росце, позна пачынаюць хадзіць і размаўляць і ў іх, у адзін час ад гіпафізарных карлікаў, псіхічнае развіццё рэзка адстае.

Аднак неабходна адзначыць, што не толькі паніжэнне функцыі гіпофіза або шчытападобнай залозы можа прывесці да адставання ў росце.

Прычынамі карлікавага росту могуць быць захворванні мозгу ў раннім дзіцячым узросце, недастатковае або непаўнацэннае (беднае бялкамі і вітамінамі) харчаванне, рахіт, парушэнне ў развіцці шкілета і іншыя хваробы. Такім чынам, прычыны, якія выклікаюць нізкі рост, бываюць розныя. Таму, у кожным паасобным выпадку трэба звяртацца да ўрача-спецыяліста, які паставіць правільны дыягназ і назначыць адпаведнае лячэнне. Для лячэння такіх хворых прымяняюцца розныя лякарствы ў залежнасці ад прычыны, якая выклікае адставанне ў росце. Напрыклад, пры нізкім росце, выкліканым недахопам у арганізме гармона шчытападобнай залозы — тыраксіну, з поспехам прымяняецца тыраксін, які мае ўласцівасці тыраксіну. Ён атрымліваецца з высушаных шчытападобных залоз жывёлы.

Для лячэння гіпафізарнай карлікавасці назначаюць таблеткі метыландрастэндыйлу пад язык, вітаміны, інсулін пад скуру і іншыя гармоны. У апошнія гады робіцца перасадка такім хворым гіпофіза, узятага ад людзей, якія выпадкова загінулі пры няшчасных выпадках. Гэты спосаб лячэння дае добрыя вынікі.

Найлепшым сродкам для лячэння гіпафізарных карлікаў з'яўляецца, вядома, гармон росту, але, на жаль, да гэтага часу вучоным яшчэ не ўдалося атрымаць яго ў чыстым выглядзе ў дастатковай колькасці. Аднак, работы ў гэтым напрамку вядуцца, і недалёка той дзень, калі ў нашым арсенале будзе і гэты вельмі эфектыўны сродак.

Ш. ФРЫДМАН,
урач-эндокрынолаг.

КУЛІНАРЫЯ

БОРШЧ ХАЛОДНЫ ЛІТОЎСКИ

Узяць 1½ літра квасу, дадаць дробна нарэзаную рэпчатую або зялёную цыбулю, крыху цукру, нарэзаннае зялёнае кропу, заправіць смятанай і падаць на стол са смажанай або варанай бульбай.

КАПУСТА ЦВЯТНАЯ АДВАРНАЯ З МАСЛАМ

Качан цвятной капусты падзяліць на невялікія часткі, пакласці на 1 гадзіну ў падсоленую халодную ваду. Затым капусту абмыць халоднай вадой, пакласці ў наструлю з падсоленным вараем і звярыць. Потым дастаць і даць сцячы вадзе, пакласці на блюда і заліць маслам.

1 вялікі качан цвятной капусти, 1 ст. ложка масла, 2 ст. ложки сухароў, соль.

СВІНІНА, ТУШАНАЯ З ФАСОЛЛЮ

Свініну нарэжце брусочкамі, пасыпце соллю, перцам і абсмажце разам з рэпчатой цыбуляй і таматам-пюрэ.

Фасоллю (не замочваючы) звярыць да паўгатунасці і змяшайце з абсмажанай свінінай. Дадайце чырвоны соус і тушыце да гатоўнасці. У канцы тушэння пакладзіце часнок, расцёрты з соллю і перцам.

Пры падачы пасыпце зялёнакам.

Свініны 350 г, фасолі 300 г, 2—3 цыбуліны, масла сметанковага 2 ст. лыжкі, часнок, тамат-пасты 1 ст. лыжку, зялёнака.

РЫБА, СМАЖАНАЯ З ЦЫБУЛЯЙ І САЛАМ

Філе траскі або акуня нарэжце невялікімі кубікамі, пасыпце соллю, перцам і запаніруйце ў пшанічнай муцы.

Рэпчатую цыбулю абсмажце да залацістага колеру на сале, пакладзіце падрыхтаваную рыбу, абсмажце і ў духоўцы даведзіце да гатоўнасці.

Падаюць страву з бульбяным пюрэ, салёнымі або марынаванымі агуркамі.

Філе траскі 400 г, сала 80 г, цыбулі рэпчатая 2—3 шт., мукі пшанічнай 1 ст. лыжка, соль, перац.

ШНІЦЭЛЬ „ЦАЛІННЫ“

Ялавічыну, зачысціўшы ад плеўкі і сухажылляў, прапусціце праз мясарубку. Дадайце соль, перац, ваду і старанна перамяшайце. Сфармуіце шніцэль (вагой 140 г), запаніруйце ў пшанічнай муцы, змачыце ў збітым яйку і смажце 8—10 мінут на скаварадзе, разагрэтай з тлушчам. Давядзіце да гатоўнасці ў духоўцы.

Падаюць шніцэль са смажанай бульбай, зялёным гарошам, гароднінай.

Ялавічыны 600 г, вады ½ шклянкі, яйка 1 шт., мукі пшанічнай 2 ст. лыжкі, тлушчу 2 ст. лыжкі, масла сметанковага 1 ст. лыжку.

РУЛЕТ З ЦЯЛЯЦІНЫ

Цялячую лапатку абмыць, абсушыць, дастаць косці, выразаць вялікія жылы, мяса абраўняць, пасыпаць соллю, перцам і даць прасаліцца на працягу 1 гадзіны.

Пячонку, прызначаную для начыні, нарэзаць навалачкамі, падсмажыць з салам і цыбуляй, дадаць крыху вады і тушыць, потым злёгку астудзіць і прапусціць праз мясарубку разам з замочанай у малаце або вадзе булкай. Затым дадаць молаты перац, дробна нарэзаннае зялёнае пяташкі, соль, паступова даліваць булён, каб разбавіць масу, і добра перамяшаць.

Прыгатаваны фарш пакласці на адзін край цяляціны і, пачынаючы з гэтага месца, скруціць мяса. Добра перавяжаць яго шпагатом і смажыць у духоўцы гэтаксама, як цялячую заднюю нагу, або загарнуць у сурвэтку і адварыць.

На смажаны або вараны рулет пакласці груз. Даць яму астыць. Затым шпагат і сурвэтку зняць, рулет нарэзаць лустачкамі, прыгожа раскласці іх на блюдзе і абкласці жэле.

1 цялячая лапатка, 500 г цялячай пячонкі, навалачак булкі, 1 цыбуліна, 100 г сала, зялёнае пяташкі, перац, соль.

* * *

Супы з вермішэллю і лапшой, нярэдка бываюць мутнымі, асабліва калі яны доўга варацца. Каб суп атрымаўся празрыстым, вермішэль і лапшу трэба класці толькі пасля гатоўнасці ўсіх прадуктаў, пакладзеных у суп. Суп з лапшой трэба давесці да кіпення, зняць з агню (можна ссунуць на борт пліты) і даць пастаяць мінут 20—25 у закрытай пасудзе.

* * *

Каб павысіць тэмпературу кіпення пры варцы парай, у ваду трэба ўсыпаць соль.

* * *

Пры прыгатаванні пудзінгу з морквы можна замест манных круп пакласці пшанічны хлеб, замочаны ў малаце.

* * *

Калі пшано гарчыць, то яго трэба абварыць або адзін раз закіпяціць і зліць ваду, і толькі пасля гэтага варыць.

* * *

Для паляпшэння смаку і паху бабовых трэба пры варцы дадаць зялёнае, звязанае ў пучок, або нарэзаную моркву, пяташкі, сельдэрэй. Зялёнае пасля варкі трэба дастаць.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Шпінат і шчаўе трэба папярэдне варыць у закрытай пасудзе на пары. Карацін пры гэтым поўнасьцю захоўваецца, а страты вітаміну С не перавышаюць 10%. Можна таксама варыць шчаўе і шпінат з невялікай колькасцю вады (прыпускаць). Варка ў вялікай колькасці вады прыводзіць да павышанай страты вітаміну С.

□

Калі трэба прыгатаваць шмат акрошкі, то неабходна змяшаць усе падрыхтаваныя прадукты, дадаць крыху квасу і захоўваць на лёдзе. Пры падачы ў талерку пакласці порцыю прадуктаў, даліць квас, пакласці смятану і пасыпаць зялёнакам.

□

Калі суп са свежых пладоў недастаткова кіслы, у яго трэба дадаць крыху лімоннай кіслаты.

□

Найбольш каштоўнымі з'яўляюцца белыя галоўкі цвятной капусты, шэрыя і зялёнаватыя галоўкі гарчаць.

□

Шпінат трэба прамываць непасрэдна перад варкай, таму што вільготны шпінат хутка псуецца.

□

У смажкоў неабходна адразуць шапкі ад карэньчыкаў, замачыць у халоднай вадзе і пакінуць у ёй на 20—30 мінут. Затым грыбы старанна прамываюць, 2—3 разы мяняючы ваду, і кіпяцяць на працягу 5—7 мінут. Адвар ужываць у ежу нельга.

□

Прыправы (лаўровы ліст і інш.) у супы з гародніны трэба класці нямнога, таму што гэтыя супы дастаткова пахнуць ад самой гародніны.

□

Пры прыгатаванні соусу маянэз алеі павінен мець тэмпературу 12—16°; воцат можна замяніць лімоннай кіслотой або лімонным сокам.

□

Як часта мы з вамі нервуемся, калі нам не ўдаецца з першага разу павесіць на кручок кухонны ручнік або ручнік для рук. Здаецца, гэта дробязь, але іменна такія дробязі робяць непрыемнай хатнюю работу. Вы можаце дапамагчы сабе, прышыўшы да ручніка з абодвух бакоў, а не з аднаго, як гэта робіцца звычайна, па вешалцы. Для гэтай мэты, замест тасёмкі, лепш за ўсё выкарыстаць плоскую рызінку, можна і старую. Рызінка расцягваецца і не рвецца так хутка, як тасёмка.

□

Калі абутак цесны, закруціце яго на некалькі мінут у стары ручнік, змочаны перад гэтым у варты і добра выкручаны. Затым злёгку змажце абутак алеем і пакіньце ў такім выглядзе на суткі. Пасля гэтага ён вам ціснуць не будзе.

Такі ж эфэкт вы атрымаеце, калі нальеце ў абодва туплі крыху дэнатурату і адразу ж пасля гэтага абудзе іх. Яны расцягнуцца дакладна па вашай назе.

Калі новы абутак пяць пальцы, пакладзіце ў яго на адну ноч мокры льяны шматок.

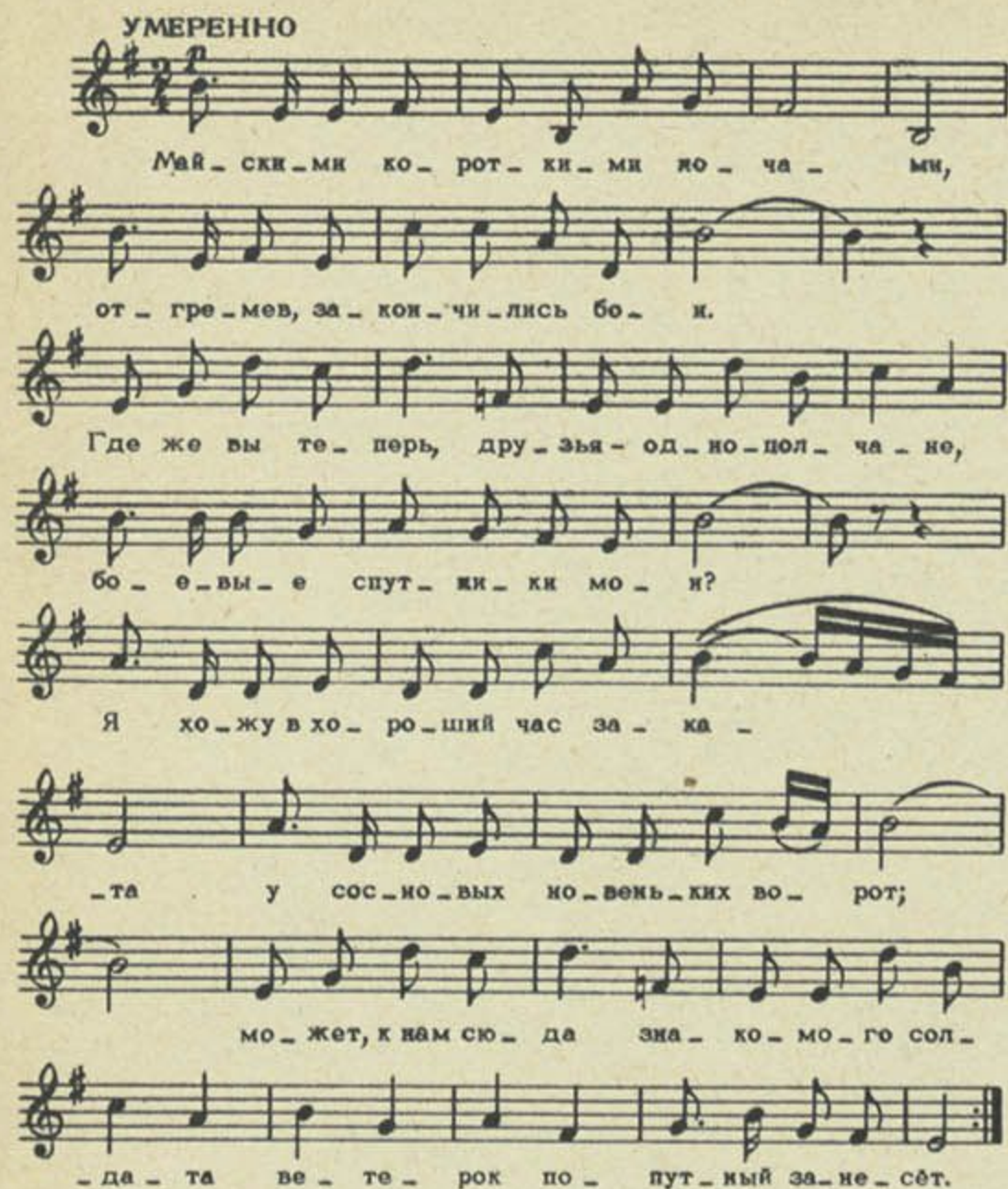
Каб падэшка на абутку павольней зношвалася, змажце яе некалькі разоў льяным маслам або рыцынай. Можна і гліцэрынай. Пры гэтым будзьце асцярожныя, каб не запэкаць верх абутку.

НЕ ЗАБЫВАЙЦЕ ПРА ГЭТА

Частае фарбаванне валасоў патрабуе стараннага догляду іх. Пад дзеяннем хімікаліяў валасы знесіліюцца, робяцца тонкімі, сухімі і ломкімі. У гэтых выпадках асабліва рэкамендуецца масляная лазня для валасоў. Яе можна зрабіць не толькі ў цырульні, але і самім, у хатніх умовах.

Падрыхтуйце наступную сумесь: 25—30 г рыцыны, 15 г спірту або адэкалону, адзін жаўток.

Рыцыну і адэкалон (спірт) добра змяшайце і тонкім струменьчыкам уліце ў жаўток, увесь час памешваючы, пакуль не атрымаецца аднародная сумесь. Гэтую сумесь уцірайце ў валасістую частку галавы, адначасова масажыруючы яе. Прыліў крыві, які выклікаецца масажам, аказвае добрае ўздзеянне на валасы. Пасля гэтага завяжыце галаву ручніком, змочаным у гарачай вадзе, пакладзіце на яго цырату або насынку з поліэтылену і закруціце галаву сухім махровым ручніком. Праз гадзіну або дзве памыйце галаву цёплай вадой без мыла — яго замяняе жаўток, які змяшчаецца ў сумесі.

Слова А. ФАТЬЯНОВА

Музыка В. СОЛОВЬЕВА-СЕДОГО

Майскими короткими ночами,
Отгремев, закончились бои.
Где же вы теперь, друзья-однополчане,
Боевые спутники мои!

Я хожу в хороший час заката
У сосновых новеньких ворот;
Может, к нам сюда знакомого солдата
Ветерок попутный занесет.

Мы бы с ним припомним, как жили,
Как теряли трудным верстам счет.
За победу б мы по полной осушили,
За друзей добавили б еще.

Если ты случайно неженатый,
Ты, дружок, нисколько не тужи:
Здесь у нас в районе, песнями богатым,
Девушки уж больно хороши.

Мы тебе колхозом дом построим,
Чтобы видно было по всему:
Здесь живет семья русского героя,
Грудью защитившего страну.

Майскими короткими ночами,
Отгремев, закончились бои.
Где же вы теперь, друзья-однополчане,
Боевые спутники мои!

ГДЕ ЖЕ ВЫ ТЕПЕРЬ, ДРУЗЬЯ-ОДНОПОЛЧАНЕ?

На першай старонцы вкладки — «Вечны агонь». Карціна мастака І. Давідовіча.

На чацвёртай старонцы вкладки — «Пачатак лета». Фота-эцюд А. Ананьіна.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕ-
ВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР,
В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 03635. Журнал «Работница и крестьянка»
на белорусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падп. да друку 4/VI-64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4.
Папера 60×90¹/₈. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі пра-
спект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара—3-17-51, адказн. сакрата-
ра—3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі
і культуры—3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск, Цана 18 кап.
Дадатак—выкрайка. Тыраж 191120. Зак. 241.

34//794560(050)

R000000 1992960

74995

